

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'De Storm der Hartstogten Woedt': The works of Johannes Jelgerhuis Rienkszoon as a source of stagecraft for the historically informed performer

Neuman, L.C.

Citation

Neuman, L. C. (2025, December 5). *'De Storm der Hartstogten Woedt': The works of Johannes Jelgerhuis Rienkszoon as a source of stagecraft for the historically informed performer*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4284591>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4284591>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

References

Sources before 1900

‘Aufführung des Trauerspiels Zenobia, nach Calderon, und des Melodrama Proserpina, neu motivirt von Göthe’, ascribed author: Wilhelm Friedrich Riemer, in *Journal für Literatur, Luxus und Mode*, 30 (Weimar: Carl Bertuch, April 1815), 221–232.

Algemeene Konst- en letter-bode voor het jaar 1806, I. deel met platen (Haarlem: A. Loosjes, Pz., 1806).

Austin, Gilbert. *Chironomia; or, a treatise on rhetorical delivery: comprehending many precepts, both ancient and modern, for the proper regulation of the voice, the countenance, and gesture. Together with an investigation of the elements of gesture, and a new method for the notation thereof; illustrated by many figures* (Printed for T. Cadell and W. Davies, In the Strand; by W. Bulmer, and co.: Cleveland-Row, St James’s, London, 1806).

Barbaz, Abraham Louis. *Mengelwerken van A. Barbaz; in nederduitsche en fransche vaerzen. Eerste deel.* (Amsterdam: Willem van Vliet, 1810).

Benda, Georg. *Ariadne auf Naxos: Ein Duodrama mit Musick* (Gotha: n. pub., 1775).

Blair, Hugo. *Lessen, over de Redekunst en Fraaie Letteren [...] Twede, vermeerderde en verbeterde druk*, vol. 1 (Utrecht: G.T van Paddenburg en zoon, 1804), Dutch transl. by Herman Bosscha.

Boelen, Hendrik Theodoor. ‘Johannes Jelgerhuis, Rienkzoon’, in *Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneel Almanak voor 1878* (Bom, 1878), 138–157.

Boisquet, François. *Essais Sur L’art du Comédien Chanteur par M. F. Boisquet [...]* (Paris: Longchamps, 1812).

Brun, Friederike. *Wahrheit aus Morgenträumen und Idas ästhetische Entwicklung [...]* (Aarau: Sauerländer, 1824).

Burgh, James. *The Art of Speaking* (London: Longman, Buckland, and others, 1761).

Camper, Petrus. *Redenvoeringen [...] over de wyze, om de onderscheidene hartstogten op onze wezens te verbeelden, uitgegeeven door zynen zoon, Adriaan Gilles Camper* (Utrecht: Wild en Altheer, 1792).

Clairon, Claire Hippolyte de la Tude, *Gedenkschriften van den actrice Hippolite Clairon en aanmerkingen over de tooneelkunde door haar zelf uitgegeven [...]*, Dutch transl. by Elizabeth Bekker, widow Wolff (The Hague: Isaac van Cleef, 1799).

Clairon, Claire Hippolyte de la Tude. *Mémoires d’ Hyppolite Clairon et réflexions sur l’art dramatique, publiés par elle-même* (Paris: F. Buisson, year VII [1798–1799]).

Corver, Marten. *Tooneel-aantekeningen vervat in een omstandigen BRIEF, Aan den Schrijver van het Leven van JAN PUNT [...]* (Leyden: Cornelis Heyligert, 1789).

D’Hannetaire, Jean-Nicholas Servandoni. *Observations Sur L’art Du Comedien* (Paris: Ribou, 1776 [1st edn 1764]).

- Damm**, Christian Tobias. *Einleitung in die Götter-Lere und Fabel-Geschichte der ältesten Griechischen und Römischen Welt [...]* (Berlin: Wever, 1776).
- Damm**, Christian Tobias. *Inleiding in de Fabelkunde [...]*, Dutch transl. by anonymous author (Leyden, W. H. Gryp, 1786).
- Dandré-Bardon**, Michel-François. *Costume des anciens peuples a l'usage des artistes [...]* (Paris: Jombert jeune, 1784).
- Dandré-Bardon**, Michel-François. *Gewoonten der aloude volken [...]*, Dutch transl. by anonymous author (Amsterdam: Allart en Holtrop, 1786).
- De Grimarest**, Jean-Léonor. *Traité du récitatif: Dans la Lecture, Dans l'Action Publique, Dans la Declamation, Et dans le Chant. Avec un Traité des Accens, de la Quantité, & de la Ponctuation* (Paris: Jaques le Fevre, [...] Et Pierre Ribou [...], 1707).
- De Lairese**, Gerard. *Het Groot Schilderboek door Gerard de Lairese [...]* 2 vols (Amsterdam: By de Erfgenamen van Willem de Coup, op 't Rokkin, bij de Valbrug, 1707).
- De Nederlandsche Kunst-spiegel, XII afleveringen, tweede Jaargang* ('s Gravenhage: Loebenberg, 1847).
- De Sainte Albine**, Pierre Rémond. *Le Comédien, ouvrage divisé en deux parties, par M Raimond de Sainte Albine* (Paris: Desaint & Saillant, 1747).
- De Tooneelkijker*, 4 vols (Amsterdam: Delachaux, 1816), 1.
- De Tooneelkijker*, 4 vols (Amsterdam: Delachaux, 1817), 2.
- De Tooneelkijker*, 4 vols (Amsterdam: Delachaux, 1818), 3.
- De Tooneelkijker*, 4 vols (Amsterdam: Delachaux, 1819), 4.
- Delisle de Sales**, Jean-Baptiste-Claude. *Geschiedenis van Oud-Griekenland [...] met aanmerkingen en bijvoegzelen vermeerderd*, Dutch transl. by Samuel Iperuszoon Wiselius (Amsterdam: Johannes Allart, 1808).
- Delisle de Sales**, Jean-Baptiste-Claude. *Histoire générale et particulière de la Grèce, avec toutes les cartes et les planches de monuments nécessaires [...]*, 13 vols (Paris, n. pub., 1783).
- Diderot**, Denis. 'Discours sur la poésie dramatique' in *Le pere de famille: comédie en 5 Actes, et en Prose, avec un Discours sur la poésie dramatique* (Amsterdam: n. pub., 1758).
- Encyclopedie Methodique. Musique*, vol 1, ed. by Framery and Ginguene (Paris: Panckoucke, 1791).
- Engel**, Johann Jacob. *De kunst van nabootzing door gebaarden; door J. J. Engel*, 2 vols, Dutch transl. by Jan Konijnenburg (Haarlem: J. van Walré, 1790–1791).
- Engel**, Johann Jacob. *Ideen zu einer Mimik von J. J. Engel* (Berlin, Auf Kosten des Verfassers und in Comission by August Mylius, 1785).

Engel, Johann Jacob. *Practical Illustrations of Rhetorical Gesture and Action, Adapted to the English Drama. From a work on the same subject By m. Engel, Member of the royal Academy of Berlin. By Henry Siddons [...]*, English transl. by Henry Siddons (London: printed for Richard Phillips, No.6, Bridge-street, Blackfriars, 1807).

Goethes Sämtliche Werke, 5 (Leipzig: Der Tempel, n.d.).

Goethes Werke (Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1901), WA 1.40.

Goethes Werke (Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1901), WA 4.25.

Goethes Werke, Tag- und Jahreshefte [...] (Weimar: Hermann Böhlau, 1893), WA 1.36.

Het kritisch lampje, Lectuur voor alle standen, ascribed author: Anton Cramer (Amsterdam: J. C. van Kesteren, 1823).

Hill, Aaron. ‘An Essay on the Art of Acting’, in *The Works of the Late Aaron Hill, esq; In four volumes, consisting of Letters on Various Subjects, and of Original Poems, Moral and Facetious [...]*, 4 vols (London: printed for the benefit of the family, 1753), 4, 353–414.

Jelgerhuis, Johannes Rz. ‘Antwoord op de vraag: Welke was de verleden staat van het Nederlandsch Tooneel; welke is de tegenwoordige, en welke zoude die behooren te zijn? 1 Januarij 1808’, ed. by Floris van Westervoort, in *Noord- en Zuid- Nederlandsche Tooneel-Almanak voor 1877*, onder redactie van N. Donker, (Amsterdam: G. Theod. Bom, 1877), 104–126.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *2de Rollen Boeken. gespeelde Rollen. aantekeningen van de dood van Vele Acteurs en Actrices en gebeurde Zaken* (1817–1830), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, XI G 6.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Beschouwingen door J. Jelgerhuis RZ. Hollandsch Acteur* (1817), manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 15030, 2893.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Consepten . . . van opvoeding voor den tans voorhanden zijnde kwekeling. In toepassing te brengen voor Anderen[.] Ontworpen voor t genootschap van welsprekenbeyd te Amsterdam. en gesteld in handen des bestuurs. door J: Jelgerhuis Rz, (c. 1821)*, manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, 31 Bp 12.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Copy van eenige authentique Aanteekeningen van J. Jelgerhuis Rz*, (n.d.), copied by unknown author, manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 30579 / 927 KLAB01683000001– KLAB01683000023.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *De tooneelspeler J. Jelgerhuis Rz, in zijne voornaamste Treurspel-Rollen, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond sinds 25 jaren* (Amsterdam: Gebroeders van Arum, 1832).

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Iets over het Engelsche Toneel waargenoomen in de maanden Meij en Junij 1814, Door J: Jelgerhuis Rz. Hollandsch Acteur . . . te Amsterdam* (1814), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, IV D 23.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Rollen Boek. Gespeelde Rollen als Acteur te Amsterdam [...]* (1805–1818), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, XI G 7.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Studiën van klederdragten voor alle tyden en volken tot nazigt van den Tooneelspeler of Kunstschilder verzameld door J. Jelgerhuis Rz.* (n.d.), portfolio, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t000725.000.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Theoretische lessen over de gesticulatie en mimiek, gegeven aan de kweekelingen van het fonds ter opleiding en onderrigting van tooneel-kunstenaars aan den stads schouwburg te Amsterdam; door J. Jelgerhuis, Rz. Acteur, en lid van het fonds aan voornoemden schouwburg, en van de koninklijke academie der beeldende kunsten aldaar* (Amsterdam: P. Meyer Warnars, 1827–1829).

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Toneel Studien Bevattende Ontwikkelingen der Gedachten van Onderscheydene Toneel Studien Welke slegts tot op de helft van het Voorgenomen plan zijn afgeschreeven door den Hollandschen Toneel Speeler J. Jelgerhuis Rz. Dezelven zijn meestal geschreeven by ziekte mijner huisgenoten, en zittende tot derzelver oppassing en gezelschap* (1811), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, BK-B-10.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Tonneel Stúdien. bevattende Ontwikkelingen Der Gedachten van Onderscheydene toneel studien welke slegts tot op de helft van het voorgenoomen plan zijn afgeschreven, door den Hollandsche Toneelspeeler J. Jelgerhuis Rz. dezelve zijn meestal geschreven bij ziekte myner huisgenooten . en zittende tot derzelver Oppassing en Gezelschap*, manuscript, Bibliotheek Koninklijk Conservatorium, Antwerpen, S-TN-JELGE-handsch-1.

Jelgerhuis, Johannes Rz. *Tooneelkledingen van den Koninglyken Schouwburg te Amsterdam. Getekend en geëst door J. Jelgerhuis Rz. Acteur van gemelden schouwburg* (Amsterdam: J. Groenewoud en Zoon, 1810).

Jelgerhuis, Johannes Rzn. *Schettzende Herinneringen van de Representatie: gegeven in October 1811 door de Fransche Acteurs en Actrices Talma, Damas, Duchinois, en Bourgoïn op het Hollandsche Toneel te Amsterdam. Waargenomen door J. Jelgerhuis Rzn Hollandsch Acteur, Ter Geleghendheid dat de fransche Keijzer Napoleon Zig in de stad Amsterdam bevond* (1811), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection BK-B-10-A.

Journal für Literatur, Luxus und Mode, 30 (Weimar: Carl Bertuch, April 1815), 221–232.

Kalff, Martin. *De Schoonheidsleer des Tooneelspelers door Martin Kalff. Met platen* (Haarlem: W. C. De Graaf, c. 1876).

Larive, Jean Mauduit. *Cours de déclamation prononcé a l'Athénée de Paris [...], tome second, première partie* (Paris: Delaunay, 1810).

Le Brun, Charles. *Afbeelding der Hertstogten, of middelen om dezelve volkomen te leeren afteekenen, door de Heer Le Brun [...], Dutch transl. by François de Kaarsgieter* (Amsterdam: François van-der Plaats, 1703).

Le Brun, Charles. *Methode pour apprendre a dessiner les passions, Proposée dans une Conference sur l'expression ge'ne'rale et particuliere [...]* (Amsterdam: Chez François van der Plaats: Marchand Libraire, 1702).

Melpomene en Thalia, Tijdschrift voor beminnaren van den Schouwburg, eerste aflevering, 16 September 1834 ('s Gravenhage: A. Kloots, 1834).

Ploos van Amstel, Jacob. *Aanleiding tot de uiterlijke welsprekendheid, op den kansel, voor de balie, in 't bijzonder leezén, doch voornaamlijk op het Tooneel* (Amsteldam: Izaak Duim, 1766).

Pougin, Arthur. *Dictionnaire historique et pittoresque du théâtre et des arts qui s'y rattachent Poétique, musique, danse, pantomime, décor, costume, machinerie, acrobatisme [...]* (Paris: Librairie de Firmin-Didot et Cie, 1885).

‘Proserpina, ein Monodram’, in *Der Teutsche Merkur*, 1/4 (Weimar: February 1778).

‘Proserpina: Melodram von Goethe, Musik von Eberwein’ in *Journal für Literatur, Luxus und Mode*, 30 (Weimar: Carl Bertuch, April 1815) 232–241.

‘Proserpina. Monodrama von Goethe mit Musik von Carl Eberwein’ in *Morgenblatt für gebildete Stände*, 136 (8 June 1815), 541–544, https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb10531671_00565_u001?page=,1 (accessed 15 June 2025).

Proserpina. Monodrama von Goethe mit Musik von Carl Eberwein, manuscript, Klassik Stiftung, Weimar, Goethe-und Schiller-Archiv, GSA 32/61.

Reynolds, Joshua. *Discourses*, ed. by Edward Gilpin Johnson (Chicago: McClurg, 1891).

Riccoboni, Antoine-François. *L’Art du Théâtre à Madame*** par François Riccoboni* (Paris: C. F. Simon Fils et Giffart Fils, 1750).

Riccoboni, Luigi. *Dell’arte rappresentativa capitoli sei di Luigi Riccoboni* (London: n. pub., 1728).

Signorum Veterum Icones Per D. Gerardum Reynst Urbis Amstelædami Senatorem ac Scabinum dum viveret Dignissimum Collectæ. Afbeeldingen Der Oude Beelden Bij een vergadert door De Heer Gerhard Reijnst in syn Leven Hoogwaardig Raad en Schepen der Stadt Amsteldam (Amstelodami: Nicolai Visscher, n.d.).

Styl, Simon. ‘Het leven van Jan Punt’, in *Levensbeschrijving van eenige voornaame meest Nederlandsche mannen en vrouwen, [...]* *negende deel* (Amsterdam: van der Plaats, 1781).

Tijdschrift van kunsten en wetenschappen van het departement der zuiderzee. Mengelwerk, voor 1812. Met keizerlijke vergunning [...] (Amsterdam: de Bruyn, Leeneman van der Kroe en IJntema, 1812).

Van Halmael Jr., Arent. *Bijdragen tot de geschiedenis van het Tooneel, de Tooneelspeelkunst, en de Tooneelspelers, in Nederland* (Leeuwarden: Suringar, 1840).

Van Hoogstraeten, Samuel. *Inleyding tot de hooge schoole der Schilderkunst [...]* (Rotterdam, Francois van Hoogstraten, 1678)

Van Hoogstraten, David. *Beginselen of kort begrip der rederykkunst, ten dienst der Tael- en Dichtlievenden opgesteld door David van Hoogstraten* (Amsterdam: Gerard onder de Linden, 1725).

Van Mander, Karel. *Het Schilder-Boeck waer in Voor eerst de leerlustighe Ineght den grondt der Edel Vry Schilderconst in Verscheyden deelen Wort Voorgbedraghen Daer nae in dry deelen t’Leuen der vermaerde doorluchtighe Schilders des ouden, en nieuwen tyds Eyntlyck d’wtlegghinghe op den Metamorphoseon pub. Ouidij Nasonis [...]* (Haerlem: voor Paschier van Wesbvsch, 1604).

‘Verslag der Tooneelvertooningen van W. Bingley, te Amsterdam; door de schrijvers van den Tooneelkijker’ (Amsterdam: Delachaux, 1817).

Von Akáts, Franz. *Kunst der Scenik in ästhetischer und ökonomischer Hinsicht theoretisch, praktisch und mit Plänen [...] Als Handbuch für Intendanten, Privat-Direktoren, Kompositeure, Kapellmeister, Regisseure, Opernsänger, Schauspieler, Theatermacher und Meister, und für Alle, die bei der Leitung des T h e a t e r s betheilligt sind* (Wien: Anton Mausberger, 1841).

Walker, John. *Elements of Elocution* (London: Cooper and Wilson, 1799).

Plays

Baour-Lormian, Pierre-Marie-François. *Omasis, of Jozef in Egypte; Treurspel [...]*, Dutch transl. by Maarten Westerman (Amsteldam: Abraham Mars, 1810).

Baour-Lormian, Pierre-Marie-François. *Omasis, ou Joseph en Egypte, Tragédie en cinq actes en vers [...]* (Paris: Didot l'aîné, 1807).

Brifaut, Charles. *Ninus de tweede, treurspel [...]*, Dutch transl. by Jan van 's Gravenweert, (Amsterdam, Abraham Mars, 1815).

De Belloy, Pierre-Laurent Buirette de. *Gaston en Bayard, Treurspel. Naar het Fransche, van den heere De Belloy*, Dutch transl. by Jan Gerard Doornik (Amsteldam: J. Helders en A. Mars, 1785).

De Crébillon, Prosper Jolyot. *Rhadamistus en Zenobia, treurspel; door A. Bogaert*, transl. by Abraham Bogaert (Amsterdam: Erven Jacob Lescailje en Dirk Rank, 1713).

De Marre, Jan. *Jacoba van Beieren, Gravin van Holland en Zeeland. Treurspel* (Amsteldam: Izaak Duim, 1736).

Fuss, Franz. *De Snijder en zijn Zoon, Blijspel, in twee Bedrijven [...]*, *Tweede egte uitgave*, Dutch transl. by anonymous author (Dordrecht: Wanner, 1797).

Iffland, August Wilhelm, *Het Geweten, Tooneelspel. Naar het Hoogduitsch van Aug. Wilb. Iffland*, Dutch transl. by Jan Willem Jacobus Steenberg van Goor (Amsterdam: Dóll, 1802).

Legouvé, Gabriel-Marie. *Epicharis en Nero, Treurspel. Het Fransche van Legouvé vrij gevolgd door Pieter Johannes Uylenbroek*, Dutch transl. by Pieter Johannes Uylenbroek (Amsteldam: Uylenbroek, 1718).

Racine, Jean. *Athalie*, in *Œuvres complètes de J. Racine avec les notes de tous les commentateurs. Cinquième édition publiée par L. Aimé-Martin, avec des additions nouvelles*, 5th edn, 6 vols (Paris: Lefèvre et Furne, 1844).

Shakespeare, William. *Koning Lear, Treurspel in Vyf Bedryven. Gevolgt naar het Fransch, door mevrouwe M. G. de Cambon gebooren van der Werken. Tweede druk*, Dutch transl. by Maria Geertruid de Cambon from the French adaptation by Ducis, after Shakespeare's original play, 2nd edn ('s Gravenhage: Leeuwenstyn, 1791).

Voltaire, *Mohamet, Treurspel. Gevolgd naar het Fransche door den Heere De Voltaire* (Amsteldam: Izaak Duim, 1770) Dutch transl. by Anthony Hartsen.

Voltaire, *Zaire, Treurspel* (Amsteldam: Izaak Duim, 1777), Dutch transl. by Johannes Nomsz.

Voltaire, *Het Weeskind van China*, Dutch transl. by Johannes Nomsz (Amsteldam: Jan Helders, 1782).

Vondel, Joost van den. *J. V. Vondels Gysbrecht van Aemstel; Treurspel. Gelyk het op den Amsterdamschen Schouburg vertoond word* (Amsterdam: Jan Helders, 1781 [1st edn, 1637]).

Works of art, prints, objects

‘Mantel gedragen door Mevrouw Joanna Cornelie Ziesenis Wattier’ (‘mantle worn by Mrs Joanna Cornelie Ziesenis Wattier’), (1800–1850), designer unknown, cotton, gold thread and gold fringe, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, kt00035.000b.

Barbiers, Pieter. ‘Decor ‘de hofzaal’ voor het Slingelandttoneel’, (1781–1785), Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, p00022.008.

Callot, Jacques. ‘Cicho Sgarra - Collo Francisco’, in *Balli di Sfessania*, (c. 1622), etching, new York, The Metropolitan Museum of Art, 57.650.304(10).

Callot, Jacques. ‘Smaruolo cornuto - Ratsa di Boio’, in *Balli di Sfessania* (1622), etching, RISD Museum, 49.080.4.

Jelgerhuis, Johannes. ‘28 tekeningen door Jelgerhuis voor “Theoretische Lessen over de Gesticulatie en Mimiek”’ (1827–1830), ink, pencil, oiled paper, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, GD246, t00001085.000.

Jelgerhuis, Johannes. ‘Kostuumafbeelding van Johanna Cornelia Ziesenis-Wattier als Fedra’ (n.d.) hand-coloured etching, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, g002917.0000.

Jelgerhuis, Johannes. ‘Kostuumontwerp voor Berosus in Zoroaster’, (n.d.), drawing, pencil and wash, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t000812.000, GD11-1.

Jelgerhuis, Johannes. ‘Kostuumontwerp voor een Oosterling’, (n.d.), drawing, watercolour, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t000731.000, KD7-16.

Jelgerhuis, Johannes. ‘Twaalf studies van acteurs en actrices’ (c. 1800–1820), drawing, pen and black ink, grey wash, Rotterdam, Museum Boijmans van Beuningen Collection, MvS 153 (PK).

Jelgerhuis, Johannes. ‘Zelfportret van Johannes Jelgerhuis als waanzinnige Koning Lear’, (1805), Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t000785.000, GD3-36.

Johannes, Johannes. ‘Kostuumafbeelding van mevrouw Sardet als Josabeth in Athalia’ (n.d.), hand-coloured etching, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, g003506.000, GD109-13.

Kniep, Christoph Heinrich. *Attitudes de la Ida Brun*, in ‘*Friederike Brun’s book*’, nineteenth century, Frederiksborgmuseerne – Bakkehuset Collection, Denmark, pen and ink on paper (Napoli, 1810), Bak 0021x0068; pencil on paper (n.d.), Bak 0021x0091–0021x0099. Photo: Stewart McIntyre.

- Le Brun**, Charles. *La bataille d'Arbelles*, (c. 1668–1669), oil painting, (Musée du Louvre), INV 2895, MR 1916.
- Le Clerc**, Sebastiaan. *Effigies et Repraesentatio Affectionum animi juxta delineationes D. Le Brun a D Clerico aeri incisae*. [...] *Aftekening en verbeelding der Hartstogten, naer de tekeningen van Monsr. le Brun, in 't koper gebragt door Mr. le Clercq*, (c. 1657–1714), etching (P: Schenck Scult: Reg: Pott'. exc: Amstel', cum priv.', n.d.), Haarlem, Teylers Museum, Tvb G 5501.
- Luyken**, Johannes. *Joseph verkoopt Koorn aan syn Broeders, 1708*. Amsterdam Museum, A 52503, <http://hdl.handle.net/11259/collection.61417> (accessed 15 July 2025).
- Novelli**, Pietro Antonio. *Emma performing her attitudes*, etching by Francesco Novelli, after Pietro Antonio Novelli (1791), London, Victoria and Albert Museum, e-253-2000.
- Novelli**, Pietro Antonio. *Emma performing her attitudes*, etching by Francesco Novelli, after Pietro Antonio Novelli (late eighteenth century), London, Victoria and Albert Museum, H. Beard Print Collection, s. 5154-2009.
- Perox**, Joseph N. *Pantomimische Stellungen von Henriette Hendel [...], in Kupfer gestochen durch Heinrich Ritter [...]*, (Frankfurt a. M.: Selbstverlag 1809).
- Pfeiffer jr.**, François Joseph. 'Decorontwerp voor een hofzaal', (n.d.), (ink and wash), Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t005787.000.
- Pfeiffer jr.**, François Joseph. 'Decorontwerp voor hofgalerij', (n.d.), (pencil and wash), Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t003448.000.
- Portman**, Ludwig Gottlieb. *Portret van Hélène Snoeck* (1808), Amsterdam, Rijksmuseum, RP-P-OB-65.665 <http://hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.227904> (accessed 6 May 2024).
- Punt**, Jan. 'J. Punt, in het Character van Achilles 't Laatste Toneel des Vierden Bedryf' (1770), Amsterdam, Rijksmuseum, print, RP-P-1906-153, FMP 4310.
- Rehberg**, Friedrich (drawings) and Tommaso Piroli (engravings). *Drawings Faithfully Copied from Nature at Naples, and with Permission Dedicated to the Right Honourable Sir William Hamilton [...]*, (1794), Amsterdam, Rijksmuseum, RP-P-2010-34, plate 6.
- Rehberg**, Friedrich (drawings) and Tommaso Piroli (engravings). *Drawings Faithfully Copied from Nature at Naples, and with Permission Dedicated to the Right Honourable Sir William Hamilton [...]*, (n.p.: n.pub., 1794).
- Van der Laan**, Adolf (engraver) and Hendrik de Leth (drawing) 'Coulissendecor "De Aloude Hofgalerij" met scène uit *Het huwelijk van Orondates en Statira*', (1738–1742), coloured engraving, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, g002183000.
- Video about Johannes Jelgerhuis, created with collaboration of Eric Alexander (author), Thijs Ockersen, Paul Blom, Robert Prager, and Karina Holla, (1969), Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, VB 1910.

Sources after 1900

- Albach**, Ben. “de volmaakste Acteur, die ik tot nog toe zag...”, *Schetsende herinneringen van de representatiën: gegeven in October 1811, door de Fransche acteurs en actrices Talma, Damas, Duchinois, en Bourgoin op het Hollandsche Tooneel te Amsterdam* [.] Waargenomen door I: Jelgerhuis RZN Hollandsch acteur ter gelegenheid dat de Fransche Keijzer Napoleon zig in de stad Amsterdam bevond, introduction and annotations by Ben Albach, in *Scenarium* 10, ed. by E. Alexander, R. L. Erenstein and W. Hoogendoorn (Amsterdam: Nederlands Theater Instituut, 1985).
- Albach**, Ben. ‘A Dutch Actor’s Experiences with English Theatre in Amsterdam, May-July 1814’, in *Western Popular Theatre*, ed. by David Mayer and Kenneth Richards, translated by Mrs E. de Wijs-Maher (Methuen, 1977), 75–90.
- Albach**, Ben. ‘Johannes Jelgerhuis over zijn rollen in *Gijsbrecht van Aemstel*: twee van zijn Toneelstudien ingeleid en uitgegeven’, in *Spektator*, 17 (Foris publications, 1987–1988), 5, 415–430.
- Albach**, Ben. *Duizend jaar toneel in Nederland* (Bussum: C. A. J. van Dieshoeck, 1965).
- Albach**, Ben. *Helden, Draken en Comedianten: Het Nederlandse toneelleven voor, in en na de Franse tijd* (Amsterdam: Holland, 1956).
- Albach**, Ben. *Jan Punt en Marten Corver. Nederlandsch tooneelleven in de 18e eeuw* (Amsterdam: P. N. van Kampen en zoon N. V., 1946).
- Barnett**, Dene. ‘The Performance Practice of Acting: The Eighteenth Century Part I: Ensemble Acting’, *Theatre Research International*, 2 (1977), 157–186.
- Barnett**, Dene. ‘The Performance Practice of Acting: The Eighteenth Century Part V: Posture and Attitudes’, *Theatre Research International*, 6 (1980), 1–32.
- Barnett**, Dene. *The Art of Gesture: The practices and principles of 18th century acting*, with the assistance of Jeanette Massy-Westropp (Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1987).
- Benda**, Georg, text by Friedrich Wilhelm Gotter. *Medea ‘ein mit Musik vermischtes Drama zum Gebranche gesellschaftlicher Theater [...]*’, edited from the autograph manuscript by Enrico Gatti (2014).
- Benda**, Georg. *Ariadne auf Naxos: Ein Duodrama von Georg Benda, vollständige und verbesserte Partitur* (Leipzig, im Schwickertschen Verlage, n. d.), in *Ariadne auf Naxos, Georg Anton Benda: Ino: Johann Friedrich Reichardt*, introduction by Thomas Bauman (New York & London: Garland publishing, 1985), 4.
- Bersier**, Gabrielle. “Hamiltonian-Hendelian” Mimoplastics and Tableau of the Underworld: The Visual Aesthetics of Goethe’s 1815 *Proserpina* Production’, in *Goethe Yearbook*, 23, ed. by Adrian Daub and Elisabeth Krimmer (North American Goethe Society, 2016), 171–194.
- Bithell**, Caroline. ‘Early Music, Views from Ethnomusicology’, in *Early Music in the 21st Century*, ed. by Mimi Mitchell (Oxford University Press, 2024), 9–31.
- Blin**, Gilbert Rémy. ‘The Reflections of Memory: an account of a cognitive approach to historically informed staging’, doctoral dissertation, Leiden University, Leiden (2018).

- Bode**, Wilhelm. *Goethes Schauspieler und Musiker: Erinnerungen von Eberwein und Lobe [...]* (Berlin: Mittler & Sohn, 1912).
- Bouffard-Veilleux**, Mickaël. 'Attitudes de théâtre, civilité et dispositif narratif dans la peinture d'histoire française entre 1700 et 1760', in *Le Tableau et la Scène: Peinture et mise en scène du répertoire héroïque [...]*, in *Annales de l'Association pour un Centre de Recherche sur les Arts du Spectacle aux XVIIe et XVIIIe siècles*, 5 (2023), 11–39.
- Brandt**, George W. **Hogendoorn**, Wiebe. *German and Dutch theatre, 1600–1848* (New York: Cambridge University Press, 2008).
- Byrne Bodley**, Lorraine. 'From Mythology to Social Politics: Goethe's Proserpina with Music by Carl Eberwein', in *Musical Receptions of Greek Antiquity: From the Romantic Era to Modernism*, ed. by Katerina Levidou, Kaitē Rōmanu, and George Vlastos (2016), 35–67.
- Byrne Bodley**, Lorraine. *Proserpina: Goethe's Melodrama with Music by Carl Eberwein*, ed. and trans. by Lorraine Byrne Bodley (Dublin: Carysfort Press 2007).
- Caddy**, Ian. *Baroque Gestures: An introduction to the original style in baroque opera and on the dramatic stage*, DVD, Ian Caddy copyright 2009 (transferred from VHS, original copyright 1988); <http://www.baroquegestures.com> (accessed on 6 November 2024).
- Chaouche**, Sabine. 'The Phenomenology of Acting. Cognitive and Creative Spaces in 18th-Century Theories', in *The Stage and its Creative Processes*, vol. 1, ed. by Sabine Chaouche, special issue in *European Drama and Performance Studies*, 13 (2019–2), 69–90.
- Chevalley**, Sylvie. 'Politique et Théâtre. Une visite impériale en Hollande en 1811', in *Revue d'Histoire du Théâtre*, 152 (1986–4), 370–394.
- Coffeng**, Johannes M. *Lexicon van Nederlandse tonelisten* (Amsterdam: Polak & van Gennep, 1965).
- D'Ailly**, Antoine Everard. 'Johannes Jelgerhuis Rienksz', in *Vijf en dertigste Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum*, 35 (1938), 221–251.
- D'Ailly**, Antoine Everard. 'Ryze door Brabant A° 1816 Antwerpen, Gent, Brussel', preface by A. E. d'Ailly, in *Historia, maandschrift voor Geschiedenis*, 4 (1938), pp. 80–94.
- De Boigne**, Comtesse (Louise-Eléonore-Charlotte-Adélaïde d'Osmond). *Récits d'une tante : mémoires de la comtesse de Boigne, née d'Osmond, Publiés d'après le manuscrit original, par M. Charles Nicollaud*, 5th edn, 4 vols (Paris: Plon-Nourrit, 1907 [1908?]), 1.
- De Haas**, Anna S. 'De wetten van het treurspel. Over ernstig toneel in Nederland, 1700–1772', doctoral dissertation, Universiteit van Amsterdam, (1997).
- De Haas**, Anna. 'Opvoeringen van Vondels *Gysbrecht* in de achttiende eeuw' in *Mededelingen van de Stichting Jacob Campo Weyerman*, 39 (2016), 1, 157–172.
- De Haas**, Anna. *Helena Snoek*, in *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, <https://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/SnoekHelena> (accessed 30 July 2025).
- De Leeuwe** Hans H. J. 'De toneelspelersopleiding in Nederland in de negentiende eeuw', in *Scenarium*, 1 (1977), 9–33.

- De Vries**, Lyckle. 'Gerard de Lairese: The Critical Vocabulary of an Art Theorist', in *Oud Holland – Journal for Art of the Low Countries*, 117 (2004), 1/2, 79–98.
- De Vries**, Lyckle. *Gerard de Lairese: An Artist between Stage and Studio* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 1998).
- De Vries**, Lyckle. *How to create beauty: De Lairese on the theory and practice of making art* (Leiden: Primavera Press, 2011).
- Dobbin**, Elizabeth. 'In search of a politesse du chant: Rediscovering salon vocal performance practice through the lens of the airs sérieux in the Recueils d'airs sérieux et à boire de différents auteurs, 1695–1699', doctoral dissertation, Leiden University, Leiden (2021).
- Een theatergeschiedenis der Nederlanden: Tien Eeuwen drama en theater in Nederland en Vlaanderen*, ed. by Rob L. Erenstein. (Amsterdam: Amsterdam University Press, 1996).
- Emma Hamilton: Seduction and Celebrity*, ed. by Quintin Colville and Kate Williams (London: Thames & Hudson: 2016).
- Forment**, Bruno. *Droomlanders: Tvenaars van het geschilderde toneeldecor* (Davidsfonds/Standaard Uitgeverij nv: Leuven/Antwerpen, 2021).
- Golding**, Alfred Siemon. *Classicistic acting: two centuries of a performance tradition at the Amsterdam Schouwburg: to which is Appended An Annotated Translation of the 'Lessons on the Principles of Gesticulation and Mimic Expression' of Johannes Jelgerhuis*, RZ (Lanham: University Press of America, 1984).
- Groot**, Klaartje E. 'Geliefd en gevreesd: Duits toneel in Nederland rond 1800', doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen (2010).
- Hazlitt**, William, 'On Actors and Acting' (1817), in *Hazlitt on Theatre*, ed. by William Archer and Robert Lowe (New York: Hill and Wang, 1957).
- 'Henri-Louis Lekain (1729–1778), Comédien·ne', in Comédie-Française, Portail Documentaire La Grange, <https://comedie-francaise.bibli.fr/ark:/63615/bnwpnnsj> (Accessed 16 July 2025).
- Holmström**, Kirsten G. *Monodrama, Attitudes, Tableaux Vivants: Studies on Some Trends of Theatrical Fashion, 1770–1815* (Uppsala: Almqvist and Wiksell, 1967).
- Ivanov-Vano**, Ivan & Yury **Olesha** (directors). *Skazka o mertvoj tsarevne i o semi bogatyryah* (The tale of the dead princess [*tsarevna*] and the seven knights [*bogatyrs*]), video animation, adapted from the epic poem by Alexander Pushkin of 1833, (Moscow: Soyuzmultfilm, 1951).
- Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder, 1770–1836*, ed. by A. G. Schulte (Nijmegen: Nijmeegs Museum Voor Schone Kunsten, 1969).
- Jones**, Gaynor G. 'Eberwein, (Franz) Carl (Adalbert)' in *Oxford Music Online* <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.08501> (accessed 28 February 2023).

- Jooss**, Birgit. 'Zwischen Kunstideal und sinnlicher Pose; Lebende Bilder und Attituden der Goethezeit', in *Stillstand und Bewegung: intermediale Studien zu Theatralität von Text, Bild und Musik*, ed. by Günther Heeg and Anno Mungen (2004), 103–113.
- Kyropoulos**, Dionysios. 'Teaching Acting to Singers, Harnessing Historical Techniques to Empower Modern Performers', doctoral dissertation, New College, Oxford (2023).
- Maierhofer**, Waltraud. 'Goethe on Emma Hamilton's "Attitudes": Can Classicist Art Be Fun?', in *Goethe Yearbook*, 9 (1999), 222–252.
- Maisak**, Petra. 'Theater-Effekte: Bilder zu Goethes "Proserpina"', in *Goethezeit — Zeit für Goethe: Auf den Spuren deutscher Lyriküberlieferung in die Moderne [...]*, ed. by Konrad Feilchenfeldt and others (Max Niemeyer Verlag, 2003), 111–129.
- Moeckli**, Laura and Sigrid **T'Hooft**. 'Sigrid T'Hooft in an interview with Laura Moeckli: Using Historical Treatises and Iconography in Opera Staging Today', in *Sänger als Schauspieler: Zur Opernpraxis des 19. Jahrhunderts in Text, Bild und Musik*, 5, ed. by Anette Schaffer, Edith Keller, Laura Moeckli, and others (Argus, 2014), 142–150.
- Moeckli**, Laura. "'Nobles dans leurs attitudes, naturels dans leurs gestes". Singers as Actors on the Paris Grand Opéra Stage', in *Sänger als Schauspieler: Zur Opernpraxis des 19. Jahrhunderts in Text, Bild und Musik*, 5, ed. by Anette Schaffer, Edith Keller, Laura Moeckli, and others (Argus, 2014), 11–40.
- Müller-Harang**, Ulrike. *Das Weimarer Theater zur Zeit Goethes* (Weimar: Klassikerstätten zu Weimar, 1991).
- Muller**, Julia and Frans **Muller**. 'Epilogue' on https://www.julieandfransmuller.nl/epilogue_eng.html, (accessed on 6 December 2024).
- Neuman**, Laila Cathleen. "'Despairing Rage" and "Courageous Pride". Exploring the Acting Style of Johannes Jelgerhuis Through Practice-Based Research', in *Historical Acting Techniques and the 21st-Century Body*, ed. by Jed Wentz, special issue in *European Drama and Performance Studies*, 19 (2022–2), 113–151.
- Neuman**, Laila. 'Performing Goethe's *Proserpina* (1815): A Practice-Based Study of Gestural Attitudes, Movement, and Music,' in *Tanz & Musik. Perspektiven für die Historische Musikpraxis*, ed. by Christelle Cazaux, Martina Papiro, and Agnese Pavanello, in *Basler Beiträge zur Historischen Musikpraxis*, 42, (2023), 299–320.
- Neuman**, Laila. 'Three Jelgerhuis Manuscripts', in *The Stage and its Creative Processes*, 1, ed. by Sabine Chaouche, special issue in *European Drama and Performance Studies*, 13 (2019–2), 115–141.
- Oxford English Dictionary*, s.v. 'climax, n., sense 1.a', <https://doi.org/10.1093/OED/8401543222>, (accessed 30 August 2023).
- Oxford English Dictionary*, s.v. 'toile, n.1., sense 3', www.oed.com/view/Entry/202916 (accessed 23 March 2023).

- Paixão**, João Luís. 'Facing the Passions: An Embodied Approach to Facial Expression on the Eighteenth-Century Stage', in *Historical Acting Techniques and the 21st-Century Body*, ed. by Jed Wentz, special issue in *European Drama and Performance Studies*, 19 (2022–2), 153–187.
- Performing Premodernity**, 'Performing Premodernity 2', <https://performingpremodernity.com/journal/performing-premodernity-2/> (accessed 4 December 2024).
- Pol**, Mirjam. *Van Stress naar success. Praktische wegwijzer voor studenten* (Amsterdam: VU University Press, 2022).
- Portman**, Natalie. 'Trailer for 'Natalie Portman Teaches Acting'', on Masterclass.com, <https://www.masterclass.com/classes/natalie-portman-teaches-acting> (accessed 12 July 2025).
- Postscript**, 'Our Story', <https://www.postscriptensemble.com/about> (accessed 22 January 2025).
- Roach**, Joseph R. *The Player's Passion. Studies in the Science of Acting* (USA: University of Michigan Press, 1993).
- Robinson**, Terry (F). "'The Glass of Fashion and the Mould of Form': The Histrionic Mirror and Georgian-Era Performance' in *Eighteenth-Century Life*, 39/2 (2015), 30–65.
- Roodenburg**, Herman. "'Welstand" En "Wellevendheid": Over Houdingen, Gebaren En Gelaatsuitdrukking in de Schilderkunst, de Toneelkunst En de Rhetorica: De Inbreng van Het Classicisme' in *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek (NKJ) / Netherlands Yearbook for History of Art*, 46 (1995), 416–439.
- Roodenburg**, Herman. *The Eloquence of the Body, Perspectives in gesture in the Dutch Republic* (Zwolle: Waanders Publishers, 2004).
- Rousseau**, Jean-Jacques and Horace Coignet. *Pygmalion; Scène Lyrique*, ed. by Jacqueline Waeber (Genève: Éditions Université Conservatoire de Musique, 1997).
- Ruijter**, Marlies E. 'Het Voorportaal van het Amsterdamse Toneel' in *Ons Amsterdam* (1999), 320–326.
- Ruitenbeek**, Henny. *Kijkcijfers: De Amsterdamse Schouwburg 1814–1841* (Hilversum: Verloren, 2002).
- Schaffer**, Anette. 'Der beredte Leib. Das Bild und die französische Schauspielpraxis des 19. Jahrhunderts', in *Sänger als Schauspieler: Zur Opernpraxis des 19. Jahrhunderts in Text, Bild und Musik*, 5, ed. by Anette Schaffer, Edith Keller, Laura Moeckli, and others (Argus, 2014), 41–73.
- Sluijter-Seijffert**, Nicolette. 'De Amsterdamse schouwburg van 1774', in *Oud Holland – Journal for Art of the Low Countries*, 90/1 (1976), 21–64.
- Stanislavski**, Constantin. *An Actor Prepares*, English transl. by Elizabeth Reynolds Hapgood, introduction by John Gielgud (New York: Theatre Arts Books, 1979).
- Stern**, Tiffany. *Rehearsal from Shakespeare to Sheridan* (Oxford: Clarendon press, 2000).

- Streim, Claudia.** *Historisierende Bühnenpraxis im 19. Jahrhundert* (Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2018).
- Tas, E.** ‘Een reis van den schilder-acteur Jelgerhuis’ Aantekeningen gehouden op eene Ryze naar Brabant in den jaare 1816 verrijkt met de noodige schetzen. Te Antwerpen, voorts naar Gent en Brussel en terug naar Holland, door J. Jelgerhuis Rz., Hollands Acteur’, in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 54 (1939), 485–488.
- Tessing Schneider, Magnus & Wagner, Meike.** ‘Introduction’, in *Performing the Eighteenth Century: Theatrical Discourses, Practices, and Artefacts*, ed. by M. Schneider & M. Wagner (Stockholm University Press, 2023), 1–13.
- Theater.nl,** ‘Informatie over theater’, <https://www.theater.nl/leiden/leidse-schouwburg/#Impressie> (accessed 3 March 2023).
- Théâtre Molière Sorbonne,** ‘Le Théâtre Molière Sorbonne’ <https://moliere.sorbonne-universite.fr> (accessed on 6 June 2025).
- Van Thienen, Frithjof.** ‘Jelgerhuis en het “historisch” of “exotisch” kostuum’, in *Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder* (1969), 39–43.
- Van Thienen, Frithjof.** ‘Met vuur en Waardigheid- Johannes Jelgerhuis als acteur’, in *Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder* (1969), 33–38.
- Vicentini, Claudio.** *Theory of Acting. From Antiquity to the Eighteenth Century*, English transl. by R. Bates and A. Weston (Napoli: Marsilio & Acting Archives, 2012). Original Title: *La teoria della recitazione. Dall’antichità al Settecento* (Venezia: Marsilio Editori, 2012).
- Wagner, Meike.** ‘On a Praxeology of Theatre Historiography’, in *Performing the Eighteenth Century: Theatrical Discourses, Practices, and Artefacts*, ed. by M. Schneider & M. Wagner (Stockholm University Press, 2023), 21–45.
- Wentz, Jed.** ‘Mechanical rules versus *abnormis gratia*: revaluing Gilbert Austin’s *Chironomia* as a source for historical acting techniques’, in *Theatrical heritage: challenges and opportunities*, ed. by Bruno Forment and Christel Stalpaert (2015), 41–57.
- Wentz, Jed.** ‘The Relationship between Gesture, Affect and Rhythmic Freedom in the Performance of French Tragic Opera from Lully to Rameau’, doctoral dissertation, Leiden University, Leiden (2010).
- Wentz, Jed.** ‘Wat is DHAC?’, The Dutch Historical Acting Collective <https://jedwentz.com/about-dhac/> (accessed on 27 November, 2024).
- Wentz, Jed.** ‘What goes where’, a blog [on the Van den Berghe stage sets](#) (accessed 15 February 2025).
- Wentz, Jed.** ‘“And the Wing’d *Muscles*, into Meanings Fly”. Practice-Based Research into Historical Acting Through the Writings of Aaron Hill’, in *Historical Acting Techniques and the 21st-Century Body*, ed. by Jed Wentz, special issue in *European Drama and Performance Studies*, 19 (2022–2), 243–304.
- Wiles, David.** *The Players’ Advice to Hamlet: The Rhetorical Acting Method from the Renaissance to the Enlightenment* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020).

Woordenboek der Nederlandsche Taal, s.v. ‘*aker*’, sense 2.a,
<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M003210&lemmod=aker&domein=0&conc=true> (accessed 3 March 2023).

Woordenboek der Nederlandsche Taal, s.v. ‘*attitude*’,
<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=S004815&lemma=attitude&domein=0&conc=true> (accessed 3 June, 2024).

Woordenboek der Nederlandsche Taal, s.v. ‘*waarheid*’,
<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M083319&lemma=waarheid&domein=0&conc=true> (accessed 6 February, 2024).

Woordenboek der Nederlandsche Taal, s.v. ‘*welstand*’,
<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M085328&lemma=welstand&domein=0&conc=true> (accessed 7 April 2025).

Woordenboek der Nederlandsche Taal, s.v. ‘*zwier*’,
<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M090589&lemma=zwier&domein=0&conc=true> (accessed 7 April 2025).

Worp, Jacob Adolf. *Geschiedenis van den Amsterdamschen schouwborg; 1496–1772, uitgegeven met aanvulling tot 1872 door Dr. J. F. M. Sterck* (Amsterdam: S. L. van Looy, 1920).

APPENDIX A

A selection of (staging) indications translated and paraphrased from Jelgerhuis's study of Siméon in his 1811 manuscript *Toneel Studien*. Most indications are additions to the *Theoretische lessen*. Exact [translated] citations are placed between single quotation marks. When actions repeat in different scenes, I have not added them twice unless they are relevant in different sections. In some cases, I include several words (divided by a forward slash) to provide various options to a translation. Depending on the context, for instance, I translated the phrases 'zich bezinnend' (to reflect), 'tot zich zelf keren' (to contemplate), 'zich herneemende' (to recover), depending on the context, also occasionally as 'coming to his senses'.

Siméon's stage actions as described by Jelgerhuis

- p. 122 - entrance - hands folded under the face
- p. 125 - facing the audience
- p. 132 - entrance in thought/pondering, sombre
- p. 133 - after his entrance and speaking one line, he performs a pantomime upstage before approaching Almaïs.
- p. 134 - Almaïs turns to him and addresses him. He then approaches the front of the stage
- p. 143 - positioning himself mid-stage
- p. 144 - running to one side
- p. 144 - recoiling (backwards)
- p. 144 - crossing the stage in a half circle
- p. 147 - recoiling, another actor grabs his hand
- p. 157 - he felt the other actor touching him
- p. 158 - pushing the other actor away with both hands
- p. 163 - turning away from the other actor, speaking with vehemence
- p. 164 - turning his back to the other actor
- p. 165 - walking back and forth
- p. 166 - standing as if pegged down/petrified
- p. 167 - standing a while
- p. 168 - speaking with one arm around the other actor's neck
- p. 171 - appearing in chains, accompanied in that decent manner the earnest situation requires.
- p. 171 - being unchained on stage.
- p. 175 - kneeling and bending downwards
- p. 177 - descending in the other actor's arms
- p. 178 - another actor, supporting him, leads him to his father who raises him up and embraces him.

Other notes on acting

- p. 123 - slightly bowing
- p. 123 - casting the eyes down
- p. 124 - facial expressions being made as reaction while the other actor speaks
- p. 126 - attentive listening to other actor and expressing great surprise
- p. 127 - positioning his head straight on his torso, placing his arm in one side

- p. 128, 135 - contemplating or reflecting/coming to his senses
- p. 140 - behaving as if wanting to devour whatever was near in that moment
- p. 146 - striking his heart with his fist
- p. 148 - expressing breaking out in a cold sweat by wiping his forehead with his hand
wiping the hand over the forehead
- p. 150 - being beside himself with rapture
- p. 158 - the tears wrenched from him
- p. 162 - turning towards the other actor, and boldly looking at him
- p. 164 - interrupting the speech of the other actor with his movement, not wishing to hear
anything more
- p. 175 - hitting one hand on the other, remaining in this pose
- p. 176 - raising the hands in front of the face

Vocal effects

- p. 123 - speaking in a sad tone and softly
- p. 124 - sighs / p. 131 - sighing in rapture / p. 170 - sighing
- p. 125 - speaking as a human who is oppressed by his own feelings
- p. 130 - taking a moment, breathing
- p. 141 - stammering in a soft, interrupted tone, while calming himself, breaking into tears
- p. 144 - the voice climbing continuously
- p. 144 - tone of dismay and strength in the voice
- p. 145 - despairing rage - maximum volume in the voice (and pure tones) to prepare a strong
change of tone
- p. 148 - a still attitude and soft, fearful whispering tone of voice
- p. 149 - speaking with an expression of fear and oppression of the soul

Passions or states

The following list features the more than one hundred shifts between passions and inner states that Jelgerhuis moves through in his description of performing Siméon. I have included them with their repetitions in this list, to show the sequences between the different passions and states as well as the frequency of their repetitions. For readability, the Dutch words in this list do not reflect Jelgerhuis's capitalization in the manuscript.

Page	passion in Dutch	interpretation/translation in English
123	1. <i>somber</i>	sombre, sad
	2. <i>verbazing</i>	wonder, surprise
124	3. <i>schuwheid</i>	shrinking/bashfulness/shyness
125	4. <i>verrassend</i>	surprise
126	5. <i>heftig gevoel</i>	vehement feeling
	6. <i>zich hernemende</i>	recovering
	7. <i>niet kunnen geloven</i>	disbelief
	8. <i>hoogste verbazing</i>	utmost surprise/astonishment
127	9. <i>stille nederigheid</i>	silent humbleness
	10. <i>verboovaardiging</i>	arrogance/haughtiness

	11.	<i>edel</i>	noble
128	12.	<i>tot zich zelf keren</i>	contemplating/coming to his senses
	13.	<i>zich bezinnend</i>	recovering/reflecting
	14.	<i>ontzetten</i>	to fill with dismay/horror
	15.	<i>angst</i>	fear
	16.	<i>wroeging</i>	remorse
129	17.	<i>wroeging</i>	remorse
	18.	<i>wroeging</i>	remorse
130	19.	<i>hartstocht der liefde</i>	the passion of love
	20.	<i>rampzalig makend</i>	making one miserable
	21.	<i>verrukking</i>	rapture
	22.	<i>tederheid</i>	tenderness
131	23.	<i>ontzetting</i>	dismay
	24.	<i>beseft der ellende</i>	awareness of misery
	25.	<i>sombere treurigheid</i>	sombre sadness
132	26.	<i>verrassing</i>	surprise
133	27.	<i>foltering</i>	torture
134	28.	<i>treurigheid</i>	sadness
	29.	<i>hoop</i>	hope
	30.	<i>verdriet</i>	grief
	31.	<i>verwarring</i>	confusion/bewilderment
	32.	<i>verbijstering</i>	astonishment
135	33.	<i>tot zich zelf keren</i>	contemplating/coming to his senses
	34.	<i>verwarring</i>	confusion/bewilderment
	35.	<i>eenzaamheid</i>	loneliness
	36.	<i>schrik</i>	fright/alarm
	37.	<i>verwardheid der redenen</i>	confusion of the senses/reason
137	38.	<i>kalmte in het gemoed</i>	calm inside himself
	39.	<i>verlangen</i>	desire
138	40.	<i>minnenijd</i>	jealousy
139	41.	<i>felle spijt</i>	fierce spite
	42.	<i>spijt</i>	spite
	43.	<i>woedende spijt</i>	furious spite
	44.	<i>opbruise felle gemoedsdrift</i>	ebullition of emotion
140	45.	<i>tedere gevoelens</i>	tender feelings
	46.	<i>allerfelste ontroering</i>	the fiercest emotion (being moved deeply)
	47.	<i>verachting</i>	contempt
	48.	<i>ontzetting</i>	dismay
141	49.	<i>ontzetting</i>	dismay
142	50.	<i>woeste opbruising</i>	furious/savage ebullition
143	51.	<i>ijselijkheid</i>	horror/dreadfulness
	52.	<i>leed</i>	grief
144	53.	<i>ontzetting</i>	consternation
	54.	<i>schrik</i>	fright/alarm
145	55.	<i>wanhopende razernij</i>	desperate rage
146	56.	<i>zich bezinnen</i>	reflecting/coming to his senses

147	57.	<i>angst</i>	fear
	58.	<i>van zich zelf gruwen</i>	self-disgust
	59.	<i>somberheid</i>	sombreness
148	60.	<i>angst</i>	fear
	61.	<i>rust</i>	calmness, rest
	62.	<i>angstigheid</i>	anxiety, fearfulness
	63.	<i>angst en gejaagdheid</i>	fear and agitation
	64.	<i>razernij</i>	rage
149	65.	<i>angst en benauwdheid</i>	fear and oppression
	66.	<i>drift</i>	fit of passion/rage/anger
150	67.	<i>buiten zichzelf zijn van verrukking</i>	being beyond oneself with rapture
	68.	<i>woede</i>	anger
152	69.	<i>schrik</i>	fright/alarm
	70.	<i>geschokt zijn</i>	to be shocked
	71.	<i>somberheid</i>	sombreness
	72.	<i>onrust</i>	restlessness
	73.	<i>gevoel van belediging</i>	sensation of offense
154	74.	<i>door gevoel overmeesterd</i>	overpowered by emotion
	75.	<i>woede</i>	anger
155	76.	<i>lieflijke, voorgewende zoet vloeijendheid</i>	charming, simulated sweet ‘flowiness’
156	77.	<i>wroeging</i>	remorse
	78.	<i>in zich zelf gekeerde, volle woede</i>	full anger, turned inwards
	79.	<i>donderende wrevel en woede</i>	thundering resentment and anger
	80.	<i>razernij</i>	rage
157	81.	<i>woede</i>	anger
	82.	<i>stout</i>	boldly
	83.	<i>mij bezinnen</i>	reflecting/come to my senses
158	84.	<i>angstigheid</i>	fear/anxiety
	85.	<i>verbaasde schrik</i>	surprised fright/alarm
159	86.	<i>droefheid</i>	sorrow, mournfulness
	87.	<i>aandoenlijke tederheid (tranen)</i>	touching/moving sensitiveness (tears)
	88.	<i>teergevoeligheid</i>	sensitiveness
162	89.	<i>moedigen, straffen toon</i>	stout/courageous, severe tone
163	90.	<i>hevigheid</i>	vehemence
164	91.	<i>opvliegende passie</i>	irascible passion
165	92.	<i>ontroering</i>	emotion, feeling touched or moved
	93.	<i>moed</i>	courage
	94.	<i>angst</i>	fear
166	95.	<i>besluit</i>	decision
167	96.	<i>tederheid</i>	tenderness
	97.	<i>wroeging</i>	remorse
	98.	<i>zijn verwarrend</i>	confusing the senses
168	99.	<i>angst</i>	fear
	100.	<i>verbijstering</i>	bewilderment
169	101.	<i>zinneloosheid</i>	senselessness
	102.	<i>gevoel van ontzetting</i>	feeling of dismay/consternation
	103.	<i>bezinning</i>	reflection/coming to his senses

170	104. <i>zinneloosheid</i>	senselessness
	105. <i>zinneloze verbijstering</i>	senseless bewilderment
	106. <i>woestheid</i>	furiousness/savageness
	107. <i>gewetens angst</i>	fear of
171	108. <i>schaamte</i>	shame
	109. <i>schande</i>	disgrace/infamy
	110. <i>schrik en schaamte</i>	fright/alarm and shame
	111. <i>hartverscheurende wroeging</i>	heartrending remorse
172	112. <i>grieven</i>	to aggrieve
	113. <i>moedige trots</i>	courageous pride
	114. <i>wanhoopende woede</i>	despairing rage
174	115. <i>schrijende smart</i>	weeping sorrow
175	116. <i>schrik</i>	fright, alarm
176	117. <i>berouw</i>	ruefulness, repentance
	118. <i>ziel tederheid</i>	tenderness of the soul
	119. <i>schaamte</i>	shame
177	120. <i>berouw</i>	ruefulness, repentance
	121. <i>schrik</i>	fright/alarm
	122. <i>zielsverrukking</i>	rapture of the soul
	123. <i>berouw</i>	ruefulness, repentance
178	124. <i>tederheid</i>	tenderness
	125. <i>medelijden</i>	pity

Longer sequences with transitions and combined indications

These sequences combine various elements of acting and concern interpretation, thoughts, passions, gestures, declamation, the expression and movement of the eyes, and stage movements. Some of the following passages repeat single elements listed and grouped above

p. 123 - approaching the front of the stage, bowing slightly ('he, after all, will not lower himself to a reverent bow'), 'I spoke in a sad tone and softly with eyes cast down [...] 'sighing deeply at the words of Ramnes [...] my curiosity was awakened during his speaking, and asked, somewhat surprised, what he desired'

p. 125 - reaction: eruption, stance and gestures expressing a certain alarm, opening the eyes wide and facing the audience, paring a loud voice to the vehement feeling Siméon suffered at the thought of seeing his father and brothers humiliated

pp. 127–128 - making sure his attitude [...] had been brought back to that silent humbleness which the soul's situation causes on the body - he positioned his head straight on his torso, placed his arm in one side, standing in that regal posture of one who believes himself to be of the same rank of kings

p. 138 - a jealous expression on his face, the eyes suddenly opening, turning from side to side

- p. 139 - angry spite: hands to fists, all muscles braced, his eyes turned upwards in anger, his head slightly tilted backwards, and painting the expression of spite on his face, speaking with a loud voice which caused dismay
- p. 141 - unable to stand without support. One hand on his heart, and lowering his head onto his other hand on the back of the chair, his whole body trembled and expressed great dismay
- p. 143 - mid-stage: speaking with such emphasis and clarity so as to assure that he would be well understood
- p.144 - leaving the mid-stage position, hastening to one side - imagining to see an open abyss, and recoiling in fear.
- p. 146 - speaking to heaven: his eyes heavenwards, striking his heart with his fist, his face averted.
- p. 146 - both hands before his forehead, pausing in reflection/coming to his senses
- p. 148 - expressing/imagining¹ the heart's palpitations, revealing fear and agitation
- p. 149 - showing an ebullition of anger, kept in silence
- p. 151 - Omasis enters, Siméon tries to escape, but not daring to disobey Omasis's order to stay, he steps forward again
- p. 152 - the fright striking Siméon's entire body at the sight of the person he will murder must shock him terribly. He tries to disguise this with the usual sombre expression, now however combined with unrest
- p. 153 - Siméon speaks with an insulted tone, but pretends to be pondering again by turning away with his eyes completely cast down so that they cannot be seen
- p. 154 - opening his eyes wide, looking forward, fiery, while shaking. Interrupting this entrancement with a sideward glance at Omasis, which reminds Siméon to disguise his true feelings and answer softly. While speaking, his feelings overrule this disguise, and Siméon forgets that he is not alone, and raising his voice in anger he speaks
- p. 156 - speaking in full rage, completely withdrawn into himself, gnashing his teeth with thundering resentment and anger, and trembling with rage as if in a fit of complete self-abandonment, not noticing anything around him anymore
- p. 157 - anger in the face, all muscles tensed, boldly looking forward
- p. 165 - turning away from the other actor, remaining alone, in a courageous stance. He then brings to his mind as much as he can what has happened, and after a short pause, walks back and forth, while pondering. Now that fear of having said too much, which creeps up on one in nature, crept up on him, wringing the hands, with the expression of rigid pensiveness on the face, he stood a while
- p. 170 - recoiling, away from the other actor, furiously leaving the stage, while shouting

¹ The verb *voorstellen* can be interpreted here as either expressing or imagining.

Reflections

p. 142 - this should be performed in a way that remains deeply engraved in the mind of the audience

p. 150 - the alternating thoughts of this role require true self-control and fully occupy the mind

pp. 159 –161

Wanneer ik dit oogenblik naaderde, moet ik bekennen altoos Eenige vrees te hebben voor het wel gelukken van dit Enkele woord, want het is van Zulk eenen beweglijken aard dat het Zelve mijn aanschouwer roeren moest, het Zelfs gevoel dat mij bijkans geheel overmeesterde en bijkans door Waarachtige traanen buiten Staat bracht, om het zelve wel te kunnen uiten, deed mij altoos vreesen eenen Valschen toon te Zullen Slaan, - het was dan van het hoogste belang, het Waaragtige Menschelijke gevoel Zorgvuldig te onderdrukken en het vermoogen te behouden om de kunst maatige toonen der beweegbare gemoeds aandoeningen voor te brengen, het gewelt het welk dit op mij Zelve koste is van een afmattenden Aard en indien de kunst van den Treurspeeler ooit nadeelig Voor het menschelijk gestel Zy Zoo is het voorzeker onder het Voorstellen Van Zulk een Sterk geschokt gemoed, wanneer nu dit woord gepasseerd was, kon ik mij wel eens overgeven om een traan te Storten op dat ik eenige lugt bekam dan ik verheugde mij altoos indien het Spel Slechts een geringe uijtwerking op mij had, dewijl ik dan altoos meer vermoogen had om den Reegel ter Zijde met meer kunstmaatige toon Vervisseling te kunnen Uytten.

Whenever I approached this moment, I must confess to always having some fear of the successful delivery of this single word, for it is of such a moving nature that it [the word] itself was sure to move my audience [. T]he emotion, which overpowered me almost completely and almost made it almost impossible for me to utter it properly because of real tears, made me fearful of striking a wrong note, - [. I]t was then of the utmost importance to suppress carefully the true human feeling and to retain the ability to produce the artificial tones of shifting [*beweegbare*] emotions [. T]he violence/effort this cost me is of such an exhausting nature and if ever the actor's art be detrimental to the human constitution [,] then it is certainly when representing such a strongly shocked inner state[. W]hen this single word had passed, I could sometimes allow myself to shed a tear so that I could get some air, because I was always glad when the acting had only a little effect on me, because I then was always more able to express the aside with a more artful change of tone.

p. 180 - I believe with certainty that such roles undermine one's constitution

APPENDIX B

Act III from the Tragedy *Omasis, of Jozef in Egypte*¹ (in black), with inserted fragments from Johannes Jelgerhuis's study of Siméon in his manuscript *Toneel Studien*² of 1811 (in green italics). The page numbers of the *Omasis* text are enclosed between em dashes on the left side of the page (—35—); the page numbers of the manuscript are given after each text fragment, between square brackets [p. 134]. The underlined sentences in the *Omasis* text refer to the underlined sections in Jelgerhuis's manuscript.

O M A S I S,

O F

J O Z E F I N E G I J P T E;

T R E U R S P E L

N A A R H E T F R A N S C H

V A N D E N H E E R

B A O U R – L O R M I A N;

D O O R

M. W E S T E R M A N.

[engraving]

T e A M S T E L D A M, b i j

A B R A H A M M A R S, 1810.

Met Privilegie.

¹ Pierre-Marie-François Baour-Lormian, *Omasis, ou Joseph en Egypte* [...] (Paris: Didot l'aîné, 1807), transl. by Maarten Westerman as *Omasis, of Jozef in Egypte* [...] (Amsteldam: Abraham Mars, 1810).

² Jelgerhuis, *Toneel Studien Bevattende Ontwikkelingen der Gedachten van Onderscheydene Toneel Studien Welke slegts tot op de helfft van het Voorgenomen plan zijn afgeschreeven door den Hollandschen Toneel Speeler J: Jelgerhuis Rç.* [...] (1811), manuscript, Allard Pierson, theatre collection, BK-B-10.

PERSONEN.

J O Z E F, (*onder den naam van O M A S I S*) eerste minister
van Farao.

R A M N E S, *prins van koninglijken bloede.*

A L M A Ï S, *zuster van Ramnes; verlooft aan Jozef.*

A Z A Ë L, *vertrouwing van Jozef.*

F A N O R, *bloedervant van Ramnes.*

Z A M É, *vertrouwde van Almaïs.*

J A K O B.

S I M É O N,	}	<i>kinderen van Jakob.</i>
B E N J A M I N,		
I S S A C H A R,		
N E P T H A L I A,		

D E O V E R I G E N K I N D E	}	R E N
V A N J A K O B,		
V O L K,		
W A C H T E N,		

zwijgende.

DERDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

A L M A Ĩ S, Z A M É.

A L M A Ĩ S.

ô Zamél! 'k zie de goôn, bewogen door mijn klagen,
De vrees, die mij beklemd, uit mijne ziel verjagen;
Daar Ramnes woeste toorne in 't einde ontwapent is:
Hijzelf beschermt in 't eind mijn' echt met Omasis.

Z A M É.

Liet gij u niet veelligt door ijdlen schijn bekoren?

A L M A Ĩ S.

Acht gij het dan zoo zwaar den haat in 't hart te smooren?
Ja, Ramnes is oprecht; zijn hart is edel, groot;
Niet lang staat zulk een hart voor woeste togten bloot.
Kon hij, schoon mijn gewezen hem ook niet mogt verzachten,
De deugd van Omasis en 's konings wil verachten?

Z A M É.

Prinses, dat ik u niet door deze twijfling hoon?
Ach, zag ik uw geluk verzekert door de goon!
En uw' gewenschten echt weldra met glans voltoogen. . .
Men komt.

A L M A Ĩ S.

't Is Siméon.

Z A M É.

Ontwijken wij zijne oogen;
Men laat' hem aan zijn smart. . .

A L M A Ĩ S.

En waarom hem te ontgaan?

Een ongelukkige jage ons geen siddring aan.
Ook Omasis toont zich ter zijner hulpe vaardig:
De tedre deerenis was nimmermeer strafwaardig.

TWEEDE TOONEEL.

SIMÉON, ALMAÏS, ZAMÉ.

[Siméon] verschijnt in diepe gedachten verzonken wandelende in de Zaal van het hof en bevindt zich onverwacht bij Almaïs. Derzelver gezigt verrast hem daar hij Nu tot niemand van Zijne heijmelijke liefde gesproken heeft, maar dit als een diep geheim bewaard bij zijne foltering, zoo komt hier bij hem op het denkbeeld om zich zelf te verwinnen ik nam dan de Reegels die hy hier zegt by zijn verscheijnen. [p. 132—133]

SIMÉON.

Ja, ik verwin mijzelv': ik wil de liefdesmart
En haat, ter eener tijd, versmooren in mijn hart.

in de agtergrond des Toneels naa een voorafgaande Pantomime op Almaïs doelende, — welke zij tot hem wend en hem aanspreekt. — treurig en met needer geslaagen oogen naaderde ik den voorgrond. [p. 134]

ALMAÏS.

Zult ge eindeloos ten prooije aan wreede folteringen,
De droefheid van uw ziel dan nimmermeêr bedwingen,
En zal die nare zorg, die sombre boezempijn,
Die uw gelaat verbleekt, dan nooit te stillen zijn?

SIMÉON.

Nooit.

ALMAÏS.

De oorzaak van uw smart bleef duister voor elks oogen.
Maar Omasis in 't hart met uwe elend' bewoogen,
Tracht door de stille rust uw smart te zien verpoost:
Ligt dat hij eens uw ziel door nieuwe weldaân troost.

—37—

SIMÉON.

Verneemende dat Almaïs de hoop hem toevoegen wil zijn verdriet door Omasis verzagt te zien, — is zijn antwoord Zoo verward — als tevens opmerkzaam in een Soort van Verbystering zegt hy Liever door haar beklagd te zijn, als weldaaden van hem te genieten [p. 134]

Hoel Omasis? Ach! schenk mij, in mijn wreede smarte,
Veeleer de zoete troost, dat uw gevoelig harte
Mij in 't geheim beklaagt. . .

momenteel daar op herneemt hy zig en zegt. - [p. 134]

Maar, neen, ik moet voortaan,
De goddelijke wraak ten prooije, elks oog ontgaan.

Weederom tot zig zelve keerende van deezen uijtval, koomt hy tot de verwarde voorstelling van de Reeden, die hem aan 't Hof bragt, de Eenzaambeijd der Woestijn, Almaïs, alles stelt zig weeder aan zijnen geest gelijkelyk voor [p. 135]

Ach, op mijn vaders last, bij 't einde van zijn dagen
Door hongernood beklemmt, kwam ik hier bijstand vragen.
'k Zag, ver van de eenzaamheid, mijn smart weleer zoo waard,
Mij duizend kwellingen op nieuw om strijd gebaard.
Alom een vreemdeling, wordt mijn elendig leven
Door storm op storm gejaagd, van strand tot strand gedreven,
Ach, stond de zoete hoop op kalmte me immer vrij;
Wie, buiten Almaïs, schonk immer die aan mij!
Wie anders. . .

en van Almaïs Spreekende Schrikt hij van de verwardbeijd zijne Reedenen en vraagt haar vergiffenis en zig ongelukkig noemende voor Eeuwig. — het bepaald Reeden gebruik missende keert hy te rug tot den aanvang van het gesprek dat hij naamlyk Zig aan het hoff ook nooit gelukkig zien zal. [p. 135]

Ach, verschoon. . . de rede is mij onttoegen.
Voor eeuwig is 't geluk van mijn bestaan vervlogen!
En hier zal ik 't gewis ook nooit herboren zien.

A L M A Ï S.

In naam der groote goôn, doe toch dit schrikbeeld vliên.
Ja, 'k durf een gunstig eind van uwe ramp voorspellen:
De hemel zal niet steeds tot gramschap overhellen.
De tranen hem gewijd ziet hij goedgunstig aan:
Wat wensch van Omasis liet hij nog onvoldaan?
Wat hart voelt op zijn' blik en troostbre stem daarneven
Zich van d'ondraagbren last, die 't drukte, niet ontheven,
Vertrouw op Omasis: eens stilt hij uw geklag.

Voortgaande behield ik nog Steeds die Somberen toon Waar van ik gesproken heb en op nieuws tot Omasis verweesen Wordende, Sprak ik in Eenem Eenigzints klimmenden yver van het genot der Vrijbeijd en mijnen eenigsten Wensch.— daarna om in Eensaambeijd in de Woestijn te weesen, ten eijnde de kalmte in het gemoed te rug te Sien keeren... Zoo keer' de kalme in 't einde in mijn verscheurd gemoed. [p. 137]

S I M É O N.

Wijl hij grootmoedig is, schenk hij mij nog deez' dag

Het goed, het eenigst goed dat ik nog kan beminnen:

—38—

Mijn vrijheid. U tracht ik voor mijn belang te winnen;
Verwerf van Omasis die gunst, die mij bekoort;
Dat ik me op 't oogenblik verwijdere uit dit oord:
Ziedaar al wat ik wensch, de vreugde u afgebeden:
Ver van den Nijl, ten prooije aan nare angstvalligheden,
Snel ik naar een woestijn die men mij derven doet:
Zoo keer' de kalme in 't einde in mijn verscheurdt gemoed.

deezę Reegel gaf ik dan de Onderscheijding waar voor hij vatbaar is, naamlijk in den Wenschenden en Verlangenden toon te paaren, het gepaste geluid der Stem Zagtheijde op kalmte en daar teegen overstaande Ruuwen toon voor 't woord Verscheurd en vermeerderde alzoo eene toonwisseling die my voorkwam Zoo te behooren [p. 137]

Daar nu Almais in 't volgende antwoord Van haar aanStaande Huwlyk Spreekt met Omasis, word eenen minnenijdigen trek op zyn gelaat gebooren, de oogen dan eensklaps opslaande en Brandende van de Eene naar de andere Zeijde wendende, deed ik ontwaaren wat in mij omging, maar een Electricque Schok greep my aan door met de geheele Lighaams gestalte de felle Spijt uittedrukken op het hooren bevestigen dat zyn Vader en broeders in Waarheid koomen Zullen de handen dan tot Vuijsten brengende en de spieren spannende, de oogen Vinnig opwaarts heffende met een Eenigsints agter over geworpen hoofd, en de trek der Spijt op het gelaat maalende, drukte ik de Woedende Spijt uijt die Simeon alle de felle gemoeds drift opbruijschend deed gevoelen, met eene Sterk onderscheidenden toon en Luijder Stemme Welke ontzetting baarde, vergat ik de teedere gevoelens tot almais en gedroeg mij als of ik al wilde verslinden Wat Zig op dat oogenblik by mij bevond, [p. 138–140]

A L M A Ï S.

Gij weigert dus, geneigt uzelv' te wederstreven,
De hand tot uw behoud weldadig opgeheven.
Kunt ge in dit grootsch paleis, bij 't prachtig hofgezin,
Dan de oevers der Jordaan niet bannen uit uw zin?
De rijkste glans zal aan mijn' schoonsten dag zich paren:
Het lieflijk reukwerk stijgt reeds op van de echtaltaren:
'k Word morgen door mijn' stem, mijn hand en hart verknocht,
Aan d' eedlen sterveling, wiens wet ik eeren mogt.
Ligt zult ge, als 't feestgeschal ten hemel op zal stijgen,
Bij 't vrolijk volksgejuich, de stem der smart doen zwijgen.
Terwijl uw gantsch geslacht, daar 't ons omringen mag,
Den glans vermeerdren zal van dien doorluchten dag.

S I M É O N.

Hoel ons geslacht? o' spijt! wat rechten kan hij toonen,
Waardoor hij scheidsman wordt van Jakobs fiere zoonen?
Wij, strelende zyn' trots, wij lijden. . .

maar mijne Reeden gestuijt Ziende door Haar, deed ik Eene allerfelste ontroering, door het geheele gestel ontwaaren, die mij naar maate haare Reeden voortging, en mij meer en meer verachtend trof, het vermoogen benam om Zonder Steun punt te blyven, Ja geheel ontzet greep ik de bystaande Zeetel om my te ondersteunen, de hand op 't hart leggende en met het hoofd op de andere hand neederdaalende op den Rug des Zeetels, trilde ik met het geheele Ligbaam en drukte alzoo die groote ontzetting uit die hy alleen blijvende nu aanbefft. [p. 140–141]

A L M A Ï S.

Vaar niet voort.

Geldt Omasis dien hoon? Heb ik het wel gehoord!
Sints lang vertoonde gij dien aart, zoo woest als woelig;

—39—

Die 't medelijden tergt; voor weldaân ongevoelig,
Die aan mijn oog mishaaft. . . Den rang vermetel hoont,
Waarmêe mijn goedheid, tot bij u zich heeft vertoond.
Gij hebt mij wel gestraft dat ik dus af kon dalen.
'k Spreek voor de laatste maal tot u in deze zalen.
Wat Omasis beveel', zorg dat gij altoos let
Dat niemand zich verneêrt door 't buigen voor zijn wet.

DERDE TOONEEL.

Met een afgebrooken Zagte toon Staamelde ik nu de Woorden De ontzetting doet mij 't bloed Zijn loop in de aadren Staaken terwijl ik langzaam bedaarende in traanen uytharstende my beklaagde in haarer haat vervallen te Zijn en mij alles ontvallen te zien wat mij nog overig was [p. 141–142]

S I M É O N.

De ontzetting doet mijn bloed zijn loop in de aadren staken;
Dit slechts ontbrak mij nog, haar haat mij waard te maken.

tot herstel koomende brengt hij zig te binnen haar Huwlijk met Omasis en Zijne Woeste opbruising ontvlamt op nieuw. [p. 142]

Ziedaar dan uw vaarwel. Rampzalig door uw schoon;
Zou 'k dien gevloekten echt getuigen tot mijn' hoon!

deezē plaats nyt het werk verschaft mij de grootste zorgē, ik houde haar voor de moejelijkste nijt de geheele Rol, Zij is de blinkendSte en dient Zoo te geschieden dat zij diep in het gebeugen der aanschouwers blyfft. — deezē Clauzē is door derzelver hartstogtelijken Stemming ver booven al het overige en doorgaande der Rol verheven yder woord is yshyk Gy Heemel [...] enz., tot het Eynde. Mij in het midden des Toneels plaatzende Sprak ik met dien nadruk en helderheijd die mij Zeeker deed Zijn van wel verstaan te worden. — daar in wel onderscheidende Een Leed van 15 Jaaren berouw, Zonder den Heemel te kunnen bevreedigen en Echter om bescherming Smeekende, daar hij alle hoop mist. [p. 142–143]

Gij, hemel, die me in toorn het licht hebt opgedragen;
Die mijn geduld beproeft door zoo veel strenge slagen;
Gij die behagen vindt, daar gij mij wreed kastijdt;
Door vijftien jaar berouw nog niet bevredigt zijt;
Bescherm mij in het eind, daar ik niet meer mag hopen.

onder de Woorden het Misdrieff Slept my voort Verliet ik het midden des Toneels, naar eene Zeijde Snellende, en ontzet met alle de Schrik op het bezef der misdaad als Eene geoopende affgrond, Waande ik die te Zien en deijnsde agterwaarts.. [p. 143–144]

Het misdrijf jaagt mij voort. 'k Zie d' afgrond voor mij open!
Ik wilde vlieden. . . Gij belette 't mij. . . Welaan!

met een Steeds klimmenden toon der ontzetting en Sterkte ging ik nu voort met het Yslijke voorstel van Blindlings aan de gramschap des Hemels bloot te willen Staan en Zig aan zijne woede overtegeven.— en Zijne gruwelen aan de Wil des Hemels Zelve te Wijten. — [p. 144]

'k Wil blindelings ten prooije aan uwe gramschap staan;

de Steeds klimmende Yslijkbeeden vorderen Eene Toon der Stemme daaraan geEvenredigt, en alle mijne kragten Paarende bij de Uitdrukking Stelde ik voor het vermoogen der Wanhoopende Razernij en daar in den overeijlende Resolutie om den moord aan Omazis te volbrengen.— [p. 144–145]

'k Zal slechts de schrikbre stem van mijne woede hooren:
De gruwlen die ik pleeg zijn uit uw' wil geboren!

nu tot dit uijterste gekoomen had ik de Uyderste vermoogens van Stem verheffing ook Zoo ver Zuivere toonen toelaaten doen opklimmen en gepaste gelegentheid bekoomen om Eene wending in de Stem te brengen, die dan ook Waarneemende maakte ik Eene geheele gewigtige Toonverandering en grillende van de daad Zelve Zeijde ik die Vreeslyke Woorden, tot den Heemel Spreekende 'K gehoorzaam Ja, Maar weer de Wroeging uit mijn hart terwijl ik met Eene Vuijste Slag op het hart, Een afgewend gezigt en oog ten Heemel maakte. [p. 145–146]

Gij eischt den dood van een' tijran wiens trots mij tart?

—40—

'k Gehoorzaam, ja!. . . Maar weêr de wroeging uit mijn hart.

Naa het uytspreeken der Woorden Zegt hy Ach Wat heb ik gezegt. Hier Sloeg ik dan beijde de handen voor het voorhoofd, bezon mij en een Pauze maakende Zeijde ik de genoemde Woorden, onder de Uytdrukking van angstig herroepen van 't geheugen, en van Zig Zelfen gruwende nu in Een geheele Sombre gedagten Stortende, kwam ik tot die gewoone mijmering te rug, waarin ik mij het Eerst vertoonde [p. 146–147]

Ach, wat heb ik gezegd!

daar in Voortwandelende met een halve ronde overgang over den voorgrond ontmoet hem Ramnes [.] Op Zijn gezigt, Swoegt hy van deeze ruwe bestorming en deijnst een weijnig te rug, waar op deeze hem aan de hand grijpt het klamme angst Sweet Stelde ik nu voor mij uittrebreeken. eene handveege over het voorhooffd

was de uijtdrukking daar van tevens eenige Rust Zoekende door Stille Stand en Stem toonen die nu in den aanvang van dit gesprek Een angstig fluijstereu gelijk waaren deeze voorstelling paarde ik met Zeekere hartklopping te vertoonen die angst en gejaagdheid verraaden en de Zinnen op nieuw beroeren, het welk hij dan ook naar een Paar antwoorden Zelve Zegt

*'K voel door de Raazernij verbit in 't ondervinden
Door togten Zonder tal om stryd mijn Ziel verslinden
'k wil hen verninnen.— [p.147—148]*

VIERDE TOONEEL.

R A M N E S, S I M É O N.

R A M N E S.

Wel nu, mag ik mij streelen,
Dat ge in de woede die me ontvlamt eens fier zult deelen?

S I M É O N.

Wat is uw oogmerk toch, en waartoe spoort gij me aan?

R A M N E S.

Is 't u nog onbekend?

S I M É O N.

Ik vrees u te verstaan.

R A M N E S.

Laat toch voor mij uw doel niet meer verborgen wezen.
Bedenk dat Omasis ons alles kan doen vreezen,
Dat, zelfs bij 't minst verwijl zijn argwaan ligt ontwaakt;
En ons verheven doel geheel te schande maakt.
Men straffe niet alleen den booswicht dien wij haten;
De laffe Farao, van al zijn magt verlaten;
Hij 't schijnbeeld van een' vorst, insluimrende op den troon;
Volge onzen vijand na in 't duister rijk der doôn.
Dat beiden sneven. . . Ja, reeds branden de eedgenooten,
Ten dienst van ons belang, het wrekend staal te ontbloten.

—41—

S I M É O N.

Mijn wensch verzelt uw doel; verlang toch meerder niet.

R A M N E S.

Waar spruit die ontrust uit, waarin mijn oog uw ziet?

S I M É O N.

'k Voel, door de razernij verhit in 't onderwinden,
Door tochten zonder tal, om strijd mijn ziel verslinden.
'k Wil hen verwinnen.

de angst en benaauwdheid der Ziele, welke ik bij deese Woorden paarde, dog zagst blijvende gepaste Waarheid aan de kort daar op volgende Woorden van Ramnes gaf, naa alvorens weeder een kleinje opwelling van drijft te hebben aan den dag gelegd, die ik Echter in Stilte hield.— [p. 149]

R A M N E S.

't Is te laat daartoe.

S I M É O N.

Hoe nu!

Waant gij dat mij mijn lot afhankelijk maakt van u?

R A M N E S.

Welk een verachtlijke angst kan uwe fierheid smooren!
Moet ik den lagen hoon, de smaad u hier beschoren
Hernieuwen voor uw oog? Kan 't zijn dat gij niet bloost,
Den grijzen Jakob, en zijn deerniswaardig kroost
Hier heen te zien gevoert, door wreede schandbevelen:
Om in de elende van uw ballingschap te deelen?
En daar mijn vrienden, u met drift ter hulp gespoedt,
Reeds branden onzen hoon te wreeken door hun' moed:
U de eer vergunnen aan hun hoofd te zegepralen:
Bevangt de schrik uw ziel en doet u moedloos dralen.

S I M É O N.

Waar op ik dan volgen liet Eene geheele Weijgering van het Voorstel. [p. 149]

Ik heb 't strafwaardig doel van Omasis gedoemt;
Maar zorg dat gij mij nooit bij zijne moordren noemt.

Naa een Zoo vast voorneemen volgt het teegendeel — [p. 150]

—42—

R A M N E S.

Het is genoeg; verkrop uw'smaad: 'k Dring u niet verder:
De slavernij heeft in den koninklijken herder
Den moed geheel verdoofd. Voor 't outer onzer goôn
Bezweer mijn zuster vrij op morgen haren hoon:
Zij moge aan den tiran haar hart ten offer brengen;
En mijnen naam met dien eens lagen slaafs vermengen.

S I M É O N.

Hoe van een slaaf?

R A M N E S.

Ja hij, die in vermeeten waan,
Mijn' stam ten smaad, zijn oog durft op mijn zuster slaan,
Wiens pracht onze oogen tergt. . . hij, ons ten smaad verheven;
Kent in 't verachtlijkst bloed den oorsprong van zijn leven.
Maar, schoon ik zijnen val met moed beramen dorst,
Drukt hij haar, die gij mint, op morgen aan zijn borst.

S I M É O N.

Die 'k min?

R A M N E S.

Dien gloed, dien gij mij wilt ontveinzen,
Ontdekte ik reeds voor lang in 't diepst van u gepeinzen.
Mijn deernis met uw lot, u troostende in uw druk,
Bood u het uitzicht aan op 't schitterendst geluk:
En, zoo ik u bewoog mijn wraak uw arm te leenen.
Wilde ik uw doelwit met het mijn op 't nauwst vereenen:
Almaïs ware uw bruid.

Nauw heeft Ramnes gezegt dat Omazis Slegts van een laage afkomst is en Zig met zyn Zuster Zal verbinden, welke Simeon bemind het welke hij alleen doorzag en ontdekte off hij geraakt in eene geheelevervoering. [p.150]

S I M É O N.

Misleide uw taal mij niet?

—43—

R A M N E S.

'k Bezweer 't u bij de goôn, vereert in dit gebied.
Zie daar het lot, waartoe de glorie u moet leiden;

Voor 't grootst gevaar zal u het schittrendst loon verbeiden.

*die Naam de verzekering heeft vernomen dat Almais de Zijne Worden kan off hij is geheel van verrukking
buiten Zig Zelve en besluit tot den moord met zulk een woede dat men Waanen Zoude die te zien
volbrengen en de verzekering dat dezelve Volbragt Zal worden door Ramnes hem bij Eede afgevergt onnut
maakt, daar de Woorden de prijs die gij mij biedt is borg genoeg voor mij Ramnes ook geheel gerust Stellen
Zijn doel bereijkt te hebben [p. 150–151]*

S I M É O N.

Ach, Almaïs!

R A M N E S.

Uw heil, dat van Egijptenland;
't Lot van mijn zuster, 't mijn. . . 't rust alles in uw hand.
Het volk, door u verlost, dankt u met zielsöntroering,
En zegent uwen naam.

S I M É O N.

Almaïs! ô vervoering!

R A M N E S.

Tref. . . zij zal de uwe zijn.

S I M É O N.

Steun op mij in den nood.

R A M N E S.

Dat Omasis. . .

S I M É O N.

Bepaal het uur van zijnen dood.

Dat zelfs tot in zijn hart mijn strenggewroke smarte. . .

R A M N E S.

't Is Almaïs gemaal die ik thans prang aan 't harte.
Maar dat een plechtige eed me een nieuwe waarborg zij.

S I M É O N.

De prijs die gij mij biedt is borg genoeg voor mij.

R A M N E S.

Ja, gij vervult mijn' wensch, door eenen haat gedreven,
Gaan wij den dwingeland een' wissen doodsteek geven:
Niets kan den trotschen meer zijn vonnis doen ontgaan;
Reeds duizend dolken ziet ge uw wraak ten dienste staan:
Men nadert: — Scheiden wij.

VYFDE TOONEEL.

O M A S I S, S I M É O N.

*Dan welk een toestand word nu gebooren, alleen gebleeven, Ziet hij [Siméon] Omasis welke genaadert
Zijnde hij tragt te ontvlieden, dan het bevel om te blijven durft hij niet wederstreeven en treedt weder voor.*
— [p. 151]

*de Schrik hem door alle leeden geslaagen bij 't naderen van 't voorwerp, 't welk hij moorden Zal, moet hem
deerlyk Schokken, ik legde dan aan den dag Zoo veel ik kon poging om my te vermommen en kwam dus
tot die gewoone Somberheid op nieuw te rug, dog nu met onrust gepaard.* — [p. 152]

S I M É O N.

Hij is 't, ô Alvermogen!

O M A S I S.

Blijf, Siméon. Tot nu verbergt gij voor elks oogen,
Sints dat een hoog bevel u aan dit hof verbindt,
Het innerlijk verdriet dat uwe ziel verslindt.
Ik heb aan dit geheim tot nu geen deel genomen;
Maar 'k zie uw' vader, aan den boord des Nijls gekomen,
Weldra door 't blij gejuich verwelkomt in dees wal;
En 'k wil niet dat zijn blik het eerst zich vesten zal,
Op een' rampzaalgen zoon, verscheurt door wreede smarte;
En dat uw wee de vreugd vergiftigd' in zijn harte.

S I M É O N.

Op zijn gezicht wijkt nooit de smart uit mijn gemoed:
Zijn oogen zijn gewoon aan mijnen tranenvloed.

O M A S I S.

't Is tijd het eind te zien van uw langduurig lijden.
De hoop moog', Siméon, op nieuw uw hart verblijden.

S I M É O N.

Er is geen hoop voor mij: en, die mij troosten wil
Verlevendigt mijn wee; in plaats dat hij het stil.

O M A S I S.

Zou u mijn deernis een ondraagbre last verstrekken?
Gij moet, 't is uw belang, mij ongeveinst ontdekken
Of gij uw' vader schuwt. Bewogen met uw' pijn,
Kan ik uw voorspraak bij dien eedlen grijsaard zijn.
Gij ziet zijn tederheid op nieuw u toebeschoren.

S I M É O N.

deezē vermomming echter duurt kort, reeds word dezelve verbroken door een gevoel van belediging, de Vraagē aan Omazis wie hem Zeijde dat Simeon de Liefde Zijns vaders verloor toont dit klaar ik paarde dit met dien toon, dog mij afwendende Stelde ik voor weeder in gedagten verzonken te geraaken . — dus ik de oogen needersloeg Zoo dat dezelve nu in 't geheel niet konden gezien worden - dit overleg gaf mij de gelegentheid tot 't volgende Spel. [p. 152–153]

En wie zeide u, mijnheer, dat ik die heb verloren?

O M A S I S.

'k Vermoed dit niet. Maar zou een vader ieder uur
Zijn onvermoeide zorg, zijn hartlijk liefdevuur
In evenredig deel zijn kindren verklaren?

*Nauwelijks waaren de Volgende woorden door Omazis gezegt
Heeft Jacob niet veel ligt bij Zyne hooge Jaaren,
Onwillig tot Een Kind zijn voorkeur uytgestrekt, [p. 153–154]*

Heeft Jacob niet veellicht, bij zijne hooge jaren,
Onwillig tot een kind zijn voorkeur uitgestrekt,

of ik Zette der oogen wijd open zag vuurig met een opgericht hooft voor uijt en trilde. deezē geest vervoering deed ik Stuijten door 't Zijdlings oog op Omazis te Slaan, en daadlijk op de gedagten daar door koomen, om mijn waare gevoel te vermommen, en zagtlijk te antwoorden.

*Zijn onbevlekte wet verEenigt al Zijn Zoonen
Daar ze in zijn edel hart gelijk bevoorrecht woonen [p. 153–154]*

En dus u hart bedroeft, en u die smart verwekt?

S I M É O N.

Zijn onbevlekte wet vereenigt al zijn zoonen:
Daar ze in zijn edel hart, gelijk bevoorrecht woonen.

*het gevoel overmeestert nu Spreekende Zijne vermomming en hij koomt tot een ogenblikkelijke vergeeting
dat hij imand bij Zig heeft, en nu mijne Stem verheffende met Zeekere Woede
Maar had Zijn vaardermacht nogtans ons aller Recht
Verblind Een enklen Zoon by voorkeur toegezegd [p. 154]*

Maar had zijn vadmacht nogthans ons aller recht,
Verblind een' enklen zoon, bij voorkeur toegezegd.

*dog daadlijk weeder tot Zig Zelve koomende op het weeder gewaar worden van Omazis ontveinsde ik op
nieuw het Waare gevoel en Sprak de volgende reegels weeder zagter uijt, Zelfs met eenige lieflijke voorgewende
Zoet vleijendheid*

*Dan dwong mij de Eerbied nog en teederheijd te gaader
Elks oog te sluijten voor de zwakheid van Een vaader [p.154–155]*

Dan dwong mij de eerbied nog en tederheid te gader
Elks oog te sluiten voor de zwakheid van een' vader.

—46—

*De opeenStapeling van onderscheijden aandoeningen, haar nu reeds weedervaaren Stort hem in nadenken
en Vestigt het oog op een Punt voor Zig - en dit nadenken bragt hem Levendig voor den geest, het groote
punt het beginzel van de Oorzaak Zijner Wroeging, Snel gelijk een bliksem Straal Schiet dat gevoel hem
door de Zinnen. — en boorende onderwijl Een voorstel van het geen hem tans door de Zinnen Zweefft, [p.
155–156]*

O M A S I S.

Men zag wel meer, door een' wangunstig' overmoed,
De broederen verdeeld, en op elkaar verwoed.
Zij, twistend met elkaar, door spijt en toorn gedreven,
Verbitterden wel meer den ouderen het leven.
Zoo werd van meenig huis de kalme rust verjaagd.
Heeft nimmer een verwijt u hiervan aangeklaagd?

*Zegt hij in volle woede, geheel in Zig Zelve gekeerd, met donderende Wrevel en woede de tanden op Elkander
en Slaande en trillende van razernij als in een vlaag van geheel zig Zelfen te vergeeten, en nu niets meer
om zig heenen bespeurende de Zeer opmerkzaame Reegels*

*En op dat geen verwijt mij immer zouw beladen
Had ik dan 't allen tyd bijt rustig Zelfs versmaaden
Met ongeroerd gelaat geduldig moeten zien
Een vaader al zyn liefde Een Enklen broeder bien [p. 156]*

S I M É O N.

En, opdat geen verwijt mij immer zou beladen,
Had ik dan t' allen tijd, bij 't rustig zelfversmaden,
Met ongeroerd gelaat, geduldig moeten zien
Een' vader al zijn liefde een' andren broeder biën?

O M A S I S.

Met het beeld van Woede op het gelaat en alle de Spieren gespannen gaf ik al de klem door Sterke toonen aan deeze Waarlijk hefftige Passagie en Stout voorwaads Ziende bleeff ik in deese houding tot ik mij voelde aanroeren en de Schok daardoor veroorzaakt, deed mij met oopen monde en opengespalkte oogen omazis herkennen, mij bezinnen, de handen op het voorhoofd brengende en al de verwarring aanduidende, die mij mooglyk Waare nijttedrukken en Sprak dan in den toon Van byzondere onderscheijding Ik heb niets gezegt [p. 157–158]

ô Siméon! 't geheim, uw ondanks, u onttogen,
Ontroert mijn ziel veel meer dan gij zoud denken mogen.

S I M É O N, *verwardt.*

'k Heb niets gezegd.

O M A S I S.

Vaar voort, ontdek mij toch vooral
Dat harte dat nog bloedt, en dat ik helen zal,
't Voegt mij die wrede wond te stelpen, en daarneven
Eens vaders tederheid aan u terug te geven.

Mij nu van Omazis afwendende en zijn aanzigt niet kunnende verdraagen, weerde ik hem met beide handen anstig van mij, — de angst is kenlijk in de Zeijdelinge uitboezeming daar van, met een Zucht tot den Heemel. [p. 158]

S I M É O N.

Wat wilt gij toch? Helaas!

O M A S I S.

Hoe nu, gij weert mij af?
Uw hart verwerpt de gunst die ik u liefdrijk gaf.

—47—

S I M É O N, *ter zijde.*

ô Hemel!

*Eene verbaasde Schrik Schokt hem uit dien angst, op het hooren dat Benjamin zijn geheim Zoo ver het kenlijk was aan Omazis meedeedeelde, naamlijk dat hij treurt over de dood van Joseph, deese woorden werken Zoo kragtig op hem dat hij als geheel buyten Zig Zelve geraakt, door gevoel van droefheid [.]
Omazis zegt hem*

*de dood Eens Broeders Jaagt U Ziel die Siddring aan
Zijn naam Was Joseph, gij zaagt hem ten graave gaan [p. 158–159]*

O M A S I S.

Benjamin schonk mij meer gul vertrouwen.

S I M É O N.

Hoel Benjamin?

O M A S I S.

ô Ja, hij wilde mij 't ontvouwen.

De dood eens broeders jaagt uw ziel die siddring aan:
Zijn naam was Jozef: gij zaagt hem ten grave gaan?

De aandoenlijke teedere traanen die hem [Siméon] hier ontworpen geeven Zijne Ziel die hooge teedergevoeligheid, welke hem alleen vergunt te kunnen Zeggen. O Ja. [p. 159]

S I M É O N, *buiten zichzelf.*

ô Ja.

wanneer nu dit woord gepasseerd was, kon ik mij wel eens overgeven om een traan te Storten op dat ik eenige lugt bekwam dan ik verheugde mij altoos indien het Spel Slegts een geringe uijtwerking op mij had, dewijl ik dan altoos meer vermoogen had om den Reegel ter Zijde met meer kunstmaatige toon Verwisseling te kunnen Uyten. [p. 161]

*O Josep! naam die Steeds
mij tot vertwijffeling voert*

O M A S I S.

En uwe ziel, door bittren rouw verslonden,
Betreurt zijn vroegen dood: daar u in alle stonden
Het schriklijk beeld. . . ô vreugd! ik zie zijn hart ontroert!

S I M É O N, *ter zijde.*

ô Jozef. . . Naam die steeds mij tot vertwijfling voert.

My nu tot Omasis keerende naar een korte Pauze zag ik hem Stout aan, en Sprak het overige uit op een meer moedigen en Straffen toon, hem verzeekerende mijn gehejm tot de dood te bewaaren . — dit oogenblik moest ik dan aangrijpen, hoe wel Spreekende als een moment van Rust, het is ten minsten vrij van die inwendige gemoeds aandoeningen, die het Lighaam zoodaanig afmatten, en men dient dat ook Zoo aan-teneemen, dewijl kort daar op weeder een oogenblik volgt dat in Ziels aandoening te Rug keert. [p. 162]

Luid.

Wat rechten hebt gij toch om in mijn lot te dringen?
't Geheim van mijn gewezen wanhoop mij te ontwringen?
'k Kon van uw wreede wet mij eindelijk eens ontslaan,

'k Behoor mijzelven nog; mijn smart gaat mij slechts aan.
En voed ik een geheim. . . ver dat ik 't u doe hooren,
Zal ik het met mijn asch in 't duister graf versmooren.

O M A S I S.

Drukt eenig zwaar vergrijp u ligt zoo diep ter neêr?
Helaas! de strenge deugd verloor zichzelf wel meer:

—48—

Maar gij, gij hebt nog hoop: de toekomst streele uw zinnen:
Zij doet u ligt de rust, waarnaar gij smacht, herwinnen.

S I M É O N.

En wat verlangt gij toch?

O M A S I S.

Dat ge alles mij bekend.

Omazis dringt aan om het geheim te weten eijzende Zegt hij ik kan niet [p. 162–163]

S I M É O N.

Ik kan niet.

O M A S I S.

Spreek.

my afwendende voegde ik hem toe met hevigheid Wat Regt hebt gij [p.163]

S I M É O N.

Wat recht hebt gij?

O M A S I S.

Ik wil in 't end'.

ô Siméon! kan 't zijn dat ik uw argwaan voede?

en hem alle vertrouwen door gebaard en Spel weijgerende bekwam ik nu gelegenheid om de Clauze Hoe niets ontwaapend dan uwe Schrikkebyke Woede Hem Zeer gearticuleerd toe te Spreken. — het is opmerkzaam, dat in het eijnde dier Clauze weder aangebaald word dat het Zien van Josep voor de eeste maal Simeon Zoo Vel getroffen heeft het welk ik dan ook tragte wel te doen Verstaan en opmerken. [p. 163]

S I M É O N.

Hoel niets ontwapent dan uw schrikkelijke woede!
Geloofst gij dat gij deelt in mijne onlijdbre smart,
Door keer op keer de dolk te wringen in mijn hart?
Is 't ook uw deernis die mij met uw boei deed drukken?
Ja, die een grijsaard naar dit vreemd gewest durft rukken,
En eeuwig hem van 't erf der vaderen verbant?
Telt gij de slavernij bij weldaân van uw hand?
Ben ik uw offer dan? En waant ge, in 't trotsch vermeten,
Dat ge u mijn ziel geheel moet onderworpen heeten?

alle de aandoening Van dat voor de Eerstemaal Zien afschilderende, Zoo door Woorden als gebaarden Spel, en met al de toonen van opvliegende passie, eindigde ik met hem den rug toe te keeren, in welke een Stand ik dan ook bleef tot het oogenblik waarin Omasis hem raadselagtig Zegt dat hy nog meer Sidderen zoude indien hy de reeden wist, waarom hy Zoodaanig getroffen was doen zy elkander voor 't Eerst Ontmoeteden. [p. 163–164]

Ach! 't was geen ijdele schrik, die mij het harte joeg,
Toen mij uw eerste blik zoo fel met ijzing sloeg:

—49—

De hemel spelde mij dat ge eens door trots gedreven,
Mij, en mijn gantsch geslacht, de schand ten prijs zoud geven.

O M A S I S.

Hoe, gij beschuldigt mij? Heb ik het wel verstaan?
Ik zie dus al de vrucht van mijne zorg vergaan?
Reeds lang zag ik uw hart die schrikbare onrust voeden,
Ik wilde dezen dag u voor uzelfen hoeden. . .
Ondankbaar voor mijn zorg, en voor mijn' stem verdooft,
Hebt gij de vreugd, uw rust herstelt te zien, me ontrooft.
Elendige! ik alleen, ik kon ze u wedergeven.
Verblindt, durft gij mijn zorg baldadig tegenstreven!
Gij spreekt van ijzing, ja. . . Weet gij waarom mijn blik
Uw zwaar bedrukte ziel deed sidderen van schrik?
Zoo gij op 't onvoorzienst ten prooije aan onrust strekte
Hoe sidderde gij niet, indien gij eens ontdekte. . .

als dan verraade ik een Zeeker voorgevoel, en, Eene beweging maakende, nu niets meer te willen hooren, wierd de Reeden van Omasis afgebrooken. [p. 164]

Maar ik moet, zuchtende, u verlaten. Nochtans laat
U nooit vervoeren door een' roekelozen raad.

Met Zeekere Ontroering hoort hij dat Omasis Eenige kennis draagt van de Verstandhouding tussen Ramnes en Simeon, en de daarop gevolgde bedrijsing trotseerende en Zig weeder afwendende blijft hij nu in moedige Stand alleen [p. 165]

Ik weet met hoe veel list, met hoe veel kunstnarijen,
Tot zijn veracht ontwerp, u Ramnes wil verleijen.
Ducht, ducht een' toorn die zich te lang bedwingen liet.

(Ter zijde.)

Ik hoopte op zijn berouw; maar, ach, 'k ontwaarde 't niet!

ZESDE TOONEEL

Hij brengt Zig nu Zoo veel hy kan te binnen wat gepasseerd is, nu ging ik naar eene maatige Rust denkend heen en weeder, mij bekreop nu dien angst, welke hem in de Natuur bekruijpt, die men Zegt dat vrees Zig verpraat te hebben, ik wrong met Strak denkende trekken op 't gelaat de handen en Stond Een poos. dit kwam mij voor de beste houding te Zijn, voegende aan geen voortstellen viel [p. 165–166]

SIMÉON.

Wat eischte hij van mij! wat dorst hij mij doen hooren!

—50—

Waarom tracht toch zijn oog tot in mijn ziel te booren?
Verried mijn onrust, of veelligt mijn taal, ontzind,
Het akelig geheim het welk mijn rust verslindt!

want de klimming der Zaak al voortdenkende, brengt hem nu te binnen, dat, daar 't Zeeker is, dat Jakob koomen Zal hij te vreesen heeft, Om door Omasis betigt te Zullen worden, by Zijn Vaader, het welk hem dan ook doet besluijten den moord te verbaasten, in welke besluit ik het Toneel verlatende Benjamin ontmoete [p. 165–166]

Hoe, hield ik vijftien jaar, in eenzaamheid verscholen, .
Mijn gruwzame euveldaad in 't diepst geheim verholen:
Om voor een grijsaard, in het eind te wreed verlicht,
Thans door een ander dan mijzelf' te zijn beticht.
Die rechter, zoo geducht, wiens tranen ik deed vloeijen,
Zou zijn vervloeking op mijn schuldig hoofd doen gloeijen.
Neen, eer dat Omasis zijn toorn ontvlammen doet,
Zwicht hij voor mijne dolk en smoor' hij in zijn[orig:zijn in] bloed.
Ja, Ramnes wacht me: ik ga.

ZEVENDE TOONEEL

BENJAMIN, SIMÉON.

Deese [Benjamin] berigt hem [Siméon] de aankomst van Jakob, dat hem dermaate ontzet, dat hij in vertwijffeling geraakt en als vast genaageld is op de plaats daar hy Staat. [p. 166]

ik paarde hier by Een opgespalkt paar oogen en Sterke trekken de uijtroepingen waaren met de toonen der Raadloosheijd gepaard. [p. 166–167]

B E N J A M I N.

Een innig welbehagen
Moog thans de droefheid van uw somber aanschijn vagen:
Terstond komt vader hier, die naar dees wallen toog.

S I M É O N.

Wat zegt gij? . . . Jakob! . . . hoe!

B E N J A M I N.

Mijn broeder, welk een oog?

S I M É O N.

Hij komt! . . . dit oogenblik. . . Rechtvaardig opperwezen!

—51—

B E N J A M I N.

Hij mint u teêr.

*ik voegde een toonwisseling aan de Woorden, die ten antwoord Strekken aan het zeggen van Benjamin. —
— Hij mint u teer [p. 176]*

*Zie daar de Straf die ik moet vreesen
u kan hij drukken aan 't vaderlijke hart
Zoo 'k deugzaam waar ontweek ik Zeeker hem met Smart
Tans doet zijn aanblik mij van doodlyke angst verstyven*

S I M É O N.

Zie daar de straf die ik moet vreezen!
U kan hij drukken aan het vaderlijke hart.
Zoo 'k deugzaam waar' ontweek ik zeker hem met smart;
Thans doet zijn aanblik mij van doodlijk' angst verstijven.

*Dan Sprak ik Ras Zagt teeder en in traanen, terwijl ik aan den Laatste Reegel weeder al dat vuur gaf,
die dezelve vraagde, - en wel zoo heftig dat zy weeder al de wroeging teekende, die Simeon pijnigt en hem nu
bijkans Zin verwarrend maakt, al waarom ik dan vervolgens Benjamin naaderde, naar vooren bragten in
Stille angstige holle toonen vroeg, met den arm om zijnen hals geslaagen [p. 168]*

B E N J A M I N.

Kan Jakob niet den schrik uit ieder hart verdrijven?
Een vredelievend God verklaart zich door zijn stem;
Maar kan ik zonder u wel naderen tot hem?

Een prachtige optocht zal zijn wankle schreeën geleiden,
Op last van Omasis; die hem aan 't hof zal beiden.
Volg mij.

*Koomt hij hier niet ter Wraak van zijn geweën
Snuijfft de Engel des verdriets niet voor zijn Schreeden heen.³*

S I M É O N.

Komt hij hier niet ter wraak van zijn geweën?
Zweeft de engel des verderfs niet voor zijn schreden heen?

B E N J A M I N.

Vergeet die kwelling toch daar Jakob u zal nadren.

*op het hooren van den enkelen naam zijns vaaders grypt hij en zegt
het bloed Stolt op zijn naam mij reeds van Schrik in de aadren. ——— [p. 168]*

S I M É O N.

Het bloed stolt op zijn' naam mij reeds van schrik in de aadren.
Laat mij. . .

*Ik weerde nu Benjamin af onder toeneemende verbijstering, welke op het hooren van de Woorden
Moordenaar ik voorstelde tot eene hoogte te doen opklimmen, die hem geheel het verstand verwart, dit drukte
ik dan uijt door Wilde oogen en gelaats trekken Benjamin belettende voorttegaan, in die Zinneloosheid
vraagt hij*

Weet gij wat ik beloofde? [p. 169–170]

B E N J A M I N.

Hebt gij uw handen dan bevlekt? Zoo naar
Een wroeging, broeder, pijn't alleen den moordenaar.
Maar gij. . .

—52—

S I M É O N.

Vervolg niet. . .

B E N J A M I N.

'k Zie uw onrust nog verheffen.

S I M É O N.

Weet gij wat ik beloofde?

³ Jelgerhuis uses the words 'snuijfft de engel des verdriets' here, which are similar in meaning to, but not exactly the words in the *Omasis* text.

Den toon van Vertrouwen en Stille dog Scherper fluijstering, Welke ik hier aangaf, zorgde ik iets ontzettends te gevoelen, Welk ik afwisselde met den toon van bezinning, als niet te kunnen begrijpen wat ik beloofde en vroeg daar na op Eene geheele zinneloze, dog holle en aakelige toon
Ach Benjamin hebt gij dat Naar geheijm gehoord? die dan Neen Zegt.

B E N J A M I N.

En nu?

S I M É O N.

'k Kan 't niet bezeffen. . .

En evenwel 'k geloof dat ik werd aangespoord. . .

(Met ijzing.)

Ach, Benjamin, hebt gij dat naar geheim gehoord?

B E N J A M I N.

Neen.

waar op Eene diepe zucht door my voortgebragt wierd. - met de woorden ik herleef maar momenteel te rug keerende in dien Zinneloze Verbijstering, week ik eijzende van Benjamin af, agter uyt, en verliet Woest het Toneel onder het uijtroepen van de Woorden
Zorg voor al dat gy mijn Schreeden vlied. — [p. 170]

S I M É O N.

Ik herleef. . . Maar wat het ook moog' wezen,
Ik moet gewis altoos het oog van Jakob vreezen.

B E N J A M I N.

Mijn broeder!

S I M É O N.

Zorg vooral dat gij mijn schreden vliedt.

(Hij vertrekt in verbijstering.)

A C H T S T E T O O N E E L .

B E N J A M I N.

ô God van Israëll verlaat, verlaat hem niet!

Einde van het derde bedrijf.

APPENDIX C

This is an English translation of the text in Figure 13a–13b. It contains my transcript of Act III, Scene 3 from *Omasis*,¹ pages 39–40 (in black) with inserted elements from Jelgerhuis's study of Siméon in his manuscript *Toneel Studien* of 1811,² pages 141–147 (in green italics). The green text is a shortened version of the descriptions in the manuscript, and has been paraphrased and set in the third person singular masculine (corresponding to Siméon), for clarity during the staging process. These are therefore not exact citations, but indications intended as a working document. For the more complete version of his text, including Jelgerhuis's spelling as copied from his manuscript, see Act III, scene 3 in Appendix B.

ACT III, SCENE 3

- (1) *Stammering in an intermittant, soft tone of voice: Dismay until the word veins*
- (2) *slowly calming down, bursting into tears, lamenting to have caused her [Almaïs] to hate him and seeing everything which he had left lost to him*

SIMÉON

Dismay makes my blood curdle in my veins;
This was all I lacked: to become the object of her hatred.

- (3) *while recovering himself, he recalls her [Almaïs's coming] marriage to Omasis*
- (4) *his fury is reignited*

Farewell, then. Miserable because of your beauty,
I Would feel shame to be a witness to that cursed marriage!

- (5) *The most difficult and brilliant part of the role, to be performed in such a way that it remains deep in the minds of the audience:*
- (6) *Thou, heaven.. - up until the end: in a passionate state, every word is petrifying.*
- (7) *Placing himself centre stage, speaking with emphasis and clarity: so as to be heard well.*
- (8) *Clearly distinguishing: the grief owing to fifteen years of remorse, without succeeding in satisfying Heaven, but begging for protection, because he has no hope left.*

Thou, Heaven, who created me in wrath,
Who tries my patience by dealing so many severe blows;
Thou, who findeth pleasure, in cruelly chastising me;
[And] still art not satisfied after fifteen years of repentance;
Protect me at the end, for I may hope no more.

¹ Pierre-Marie-François Baour-Lormian, *Omasis, ou Joseph en Egypte* [...] (Paris: Didot l'aîné, 1807), transl. by Maarten Westerman as *Omasis, of Jozef in Egypte* [...] (Amsteldam: Abraham Mars, 1810).
² Jelgerhuis, *Toneel Studien Bevattende Ontwikkelingen der Gedachten van Onderscheidene Toneel Studien Welke slegts tot op de helft van het Voorgenomen plan zijn afgeschreeven door den Hollandschen Toneel Speeler J: Jelgerhuis Rç.* [...] (1811), manuscript, Allard Pierson, theatre collection, BK-B-10.

- (9) *Hastening to one side during: 'Misdeeds drive me onwards', in dismay, filled with horror at the realization of the crime as an abyss, imagining seeing this, and recoiling*

Misdeeds drive me onwards, I see the abyss open before me!
I wanted to flee. . . Thou didst prevent me. . . Well then!

- (10) *A continuously climbing tone of dismay and strength;*
(11) *continuing with the petrifying resolution to be exposed blindly to the wrath of Heaven, to give in to his anger and blame the will of Heaven for the horrors he commits.*

I will blindly become prey to Thine anger;

- (12) *the continually progressing [klimmende] abominations require a matching tone of voice.*
(13) *combining all his powers in expressing the capacity of despairing rage and therein, the hasty decision to commit the murder of Omasis.*

I will hear only the frightful voice of my rage:
The abominations that I commit are born of your will!

- (14) *Having reached this extremity [...] he had progressed to raising his voice to its utmost capacity.*
(15) *a significant change of tone:*
(16) *shuddering from the deed itself he says, speaking to Heaven, I obey, yes! [...] my heart'*
(17) *while striking his heart with his fist,*
(18) *with averted face and eyes cast heavenwards.*

Thou dost demand the death of a tyrant whose pride provokes me?
I obey, yes! . . . But banish remorse from my heart.

- (19) *Clapping both hands to his forehead,*
(20) *reflecting,*
(21) *and pausing, he says 'Alas, what have I said', while expressing the fearful memory of the of the recollection*

Alas, what have I said!

- (22) *disgusted with himself, now plunging into [...] entirely sombre thoughts,*
(23) *returning to that habitual pensive state in which Siméon had appeared at first.*
(24) *In a pensive state he walks in a semi-circle across the front of the stage, where he is met by Ramnes*
(25) *On seeing [Ramnes], [Siméon] gasps, owing to this rough assault, and retreats slightly,*
(26) *[Ramnes] seizes his hand*
(27) *Siméon imagines [voorstellen]³ breaking out in a cold sweat, wiping his forehead with his hand*
(28) *At the same time initially searching for some calmness through a motionless stance and (soft) tones of voice, [...] which are like fearful whispering*
(29) *Exhibiting some ['zeekere']⁴ palpitations of the heart, which reveal fear and agitation, and which lead to renewed sensibility.*

³ Another translation of 'voorstellend' could be 'expressing' or 'miming'.

⁴ Other possible translations of the word 'zeekere' are 'certain' or 'unmistakable'.

APPENDIX D

This appendix is based on the document that was used as a starting point for the staging preparations of Act III, scene 4 of *Omasis, of Jozef in Egipte*.¹ It shows two fragments of a dialogue between Ramnes and Simeón, with inserted images as inspiration for the attitudes to be taken on by Andreas Gilger in the role of Ramnes. The original document was only in Dutch. Here, the English translation is added on the right side.

¹ Pierre-Marie-François Baour-Lormian, *Omasis, ou Joseph en Egypte* [...] (Paris: Didot l'aîné, 1807), transl. by Maarten Westerman as *Omasis, of Jozef in Egypte* [...] (Amsteldam: Abraham Mars, 1810), pp. 40 (the current page) and 42 (the next page).

R A M N E S.

Wel nu, mag ik mij streelen,
Dat ge in de woede die
me ontvlamt eens fier zult deelen?

R A M N E S.

Well now, may I flatter myself
that you will one day proudly share
the fury which enflames me?

S I M É O N.

Wat is uw oogmerk toch,
en waartoe spoort gij me aan?

S I M É O N.

Pray what is your goal?
And towards what are you urging me?

R A M N E S.

Is 't u nog onbekend?

R A M N E S.

Do you not know it?

S I M É O N.

Ik vrees u te verstaan.

S I M É O N.

I fear I understand you.

R A M N E S.

Laat toch voor mij uw doel
niet meer verborgen wezen.
Bedenk dat Omasis
ons alles kan doen vreezen,
Dat, zelfs bij 't minst verwijl
zijn argwaan ligt ontwaakt;
En ons verheven doel
geheel te schande maakt.

R A M N E S.

Pray let your purpose no longer
be hidden from me.
Be aware that Omasis
can make us fear everything,
That, at even the smallest delay
his suspicions will instantly be aroused;
Bringing shame
upon our elevated cause.

R A M N E S.

Het is genoeg;
verkrop uw' smaad:
k Dring u niet verder:

De slavernij heeft in
den koninklijken herder
Den moed geheel verdoofd.

Voor 't outer onzer goôn
Bezweer mijn zuster vrij
op morgen haren hoon:

Zij moge aan den tiran
haar hart ten offer brengen;

En mijnen naam met dien
eens lagen slaafs vermengen.

S I M É O N.

Hoe van een slaaf?

R A M N E S.

Ja hij, die in vermeetlen waan,
Mijn' stam ten smaad, zijn oog
durft op mijn zuster slaan,
Wiens pracht onze oogen tergt...

hij, ons ten smaad verheven;
Kent in 't verachtlijkst bloed
den oorsprong van zijn leven.

R A M N E S.

Enough;
hide your scorn:
I will not push you further.

Slavery has completely
extinguished the courage
of the royal shepherd.

Before the alter of our gods
Swear to free my sister
of her shame tomorrow:

She may offer her heart
to the tyrant;

And link my name
with that of a lowly slave.

S I M É O N.

What, of a slave?

R A M N E S.

Yes he, who in his audacious delusion,
an insult to my people,
dares to turn his eyes upon my sister,
whose beauty torments our eyes...

he, to our shame elevated above us;
Is, at his life's origin,
of the vilest blood.

Captions for the illustrations in Appendix D

Illustration of Avogaro in *Gaston en Bayard*, in Jelgerhuis, *Toneel Studien*.

Costume design by François Joseph Pfeiffer jr., (1800–1900), pencil and wash, Allard Pierson, theatre collection, t004602.000.

Sketch by Jelgerhuis, after Heinrich Aldergrever, 'Schetsen naar Heinrich Aldegrevier' (n.d.), pen and sepia, Allard Pierson, t000727.000, b'TL274-33.

Engraving from Jelgerhuis, *Theoretische lessen*, plate 39, Figure A (rejecting), author's collection.

Engraving from Jelgerhuis, *Theoretische lessen*, plate 27, Figure 33 (clasped hands) author's collection.

Engraving from Jelgerhuis, *Theoretische lessen*, plate 40, Figure 3 (spijt), author's collection.

Engraving from Jelgerhuis, *Theoretische lessen*, plate 8, Figure 4, author's collection.

APPENDIX E

A summary of Jelgerhuis's lessons on facial expression from his treatise *Theoretische Lessen*, chapters thirteen to twenty, pp. 124–172. To keep the instructions short, I have paraphrased and abridged the original text and adopted modern spelling in some places. To differentiate between citations of the original text and my adaptations (i.e. interpretations) the original text will be in italics.¹ Jelgerhuis based most of his examples in both the text and the illustrations on the Dutch translation of Charles Le Brun's *Methode pour apprendre a dessiner les passions*.²

The plate numbers are followed by the page numbers of the accompanying text in the treatise. The images with a dark background are taken from a digitized version of Jelgerhuis's *Theoretische lessen*.³ The images with a white background are taken from an online edition of *Theoretische lessen*.⁴

¹ For a discussion in English of facial expression with examples by Jelgerhuis and Le Brun, see Barnett, *The Art of Gesture*, pp. 36–58.

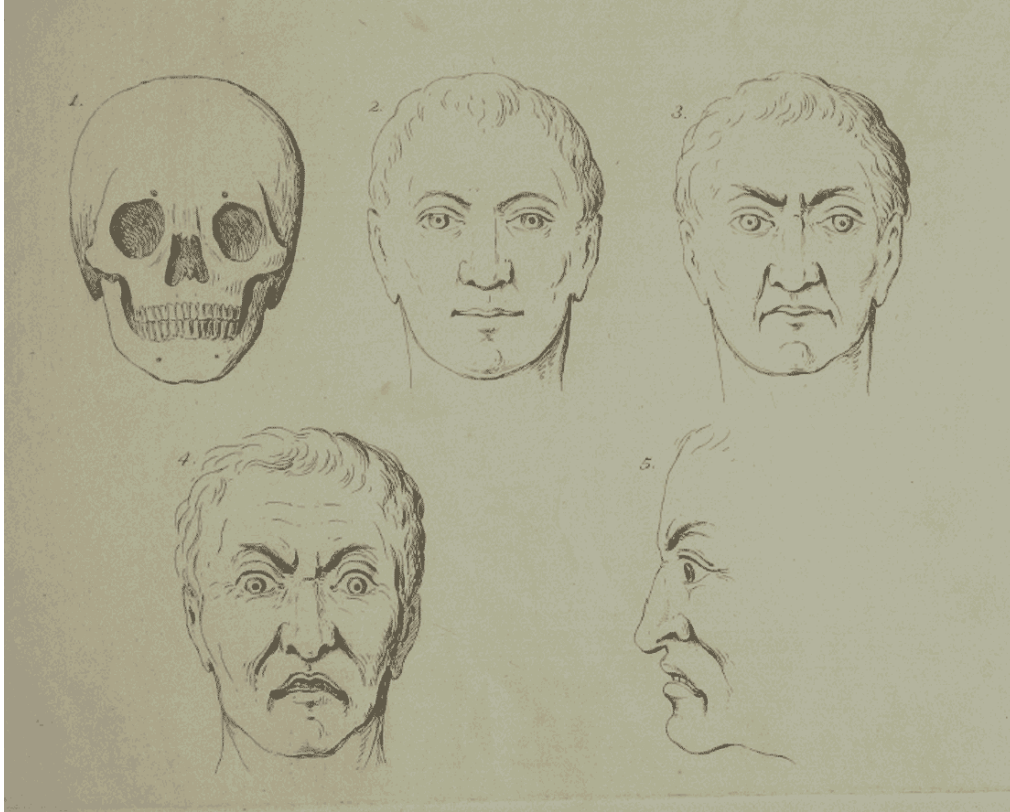
² Le Brun, *Methode*, transl. into Dutch by François de Kaarsgieter as *Afbeelding der Hertstogten*.

³ For this digitized edition on the website of the Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, see http://www.dbnl.org/tekst/jelg001theo01_01/colofon.php, (accessed 20 June 2025).

⁴ See google books: <https://books.google.ch/books?id=wQddAAAAcAAJ&hl=nl> (accessed 20 June, 2025).

DE TIENDE LES

Toorn, gramschap (plaat 32 / pp. 123–125)

N. 2 en 3. Gelaatsbeschrijving voor toorn:

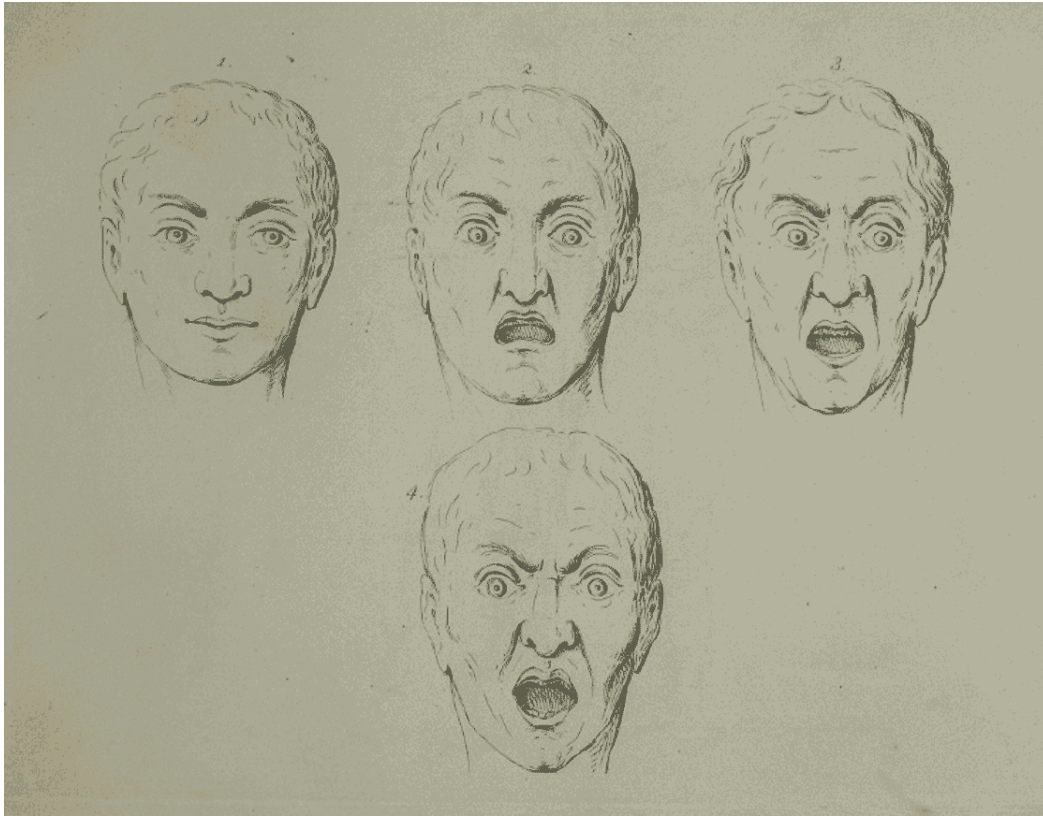
1. *schilder de wenkbrauwen uit hunne inplanting bij den neuswortel in eene schuine rigting naar boven, dik en breed boven op de natuurlijke, welke van zelve nu verloren gaan en geen dekverw behoeven, door den afstand.*
2. *schilder de plooijen der nijd, boven den neus, tusschen de wenkbrauwen.*
3. *De trekken der kwaadaardigheid van de neusvleugels naar beneden aangezet.*
4. *En die in de hoeken der mond ook naar beneden.*

N. 4 en 5. Toorn of gramschap

1. *De wenkbrauwen worden te zamen getrokken aan den neuswortel, waardoor zij rijzen aan de uiterste hoeken.*
2. *Het voorhoofd frons zich.*
3. *De bovenste oogleden verheffen zich, en het oog rust nu op de onderleden, aan de buitenhoeken ontstaan plooijen nedervwaarts, door het zwellen der wangen.*
4. *De neusvleugels zwellen en rijzen, bij de wenkbrauwen ontstaat eene plooï over den neus door het zwellen der wangen.*
5. *Twee zware plooijen ontstaan op de wangen, dalende van de neusvleugels, welke reeds geschilderd, nu sterk uitkomen.*
6. *De mondhoeken openen zich, en dalen door het op elkanderen zetten der tanden, de balsspieren rekken en de onderkaken zetten uit.*

VEERTIENDE LES

Rust - verwondering - verbazing - schrik (plaat 33–34 / pp. 125–126)

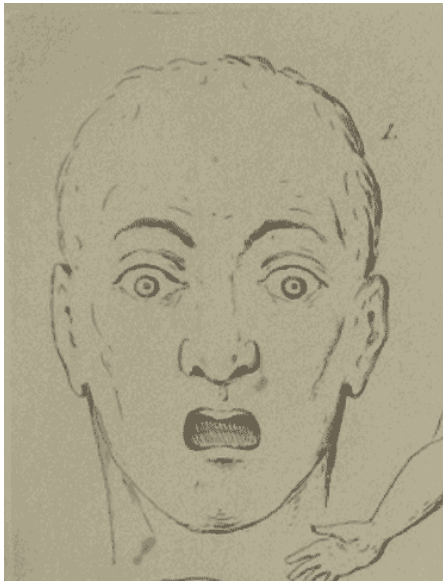
Dit wezen in rust, moet tot verwondering overgaan, komt dit nu in de rol die men spelen moet voor, zoo is het noodig, goede kennelijke wenkbrauwen te schilderen [...]. Leg die wat hooger dan de natuurlijke, breder en wat schuins in de buitenhoeken; het nut der schildering blijkt bij de verwondering, want de wenkbrauwen worden terstond opgeheven en zijn dus zeer zichtbaar.

N. 2, 3, 4.

1. Opgeheven wenkbrauwen
2. Het oog opent zich,
3. de mond insgelijks,
4. de neusgaten worden wijder.

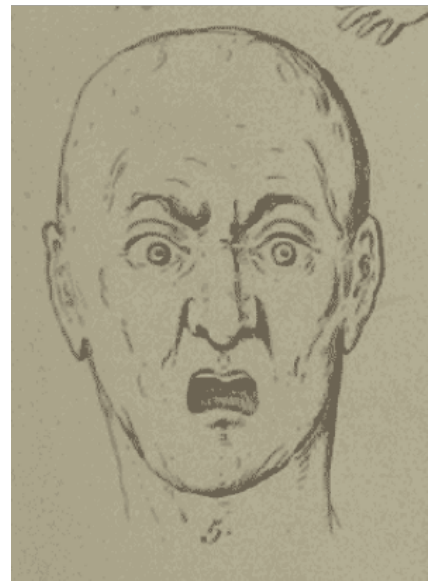
Alles langzaam toenemende, en toenemende tot verbaasdheid [zie N. 3] en gaat over tot een uiterste, [zie N. 4.] indien er afschrik bijkomt, geboren uit hetgeen ons eerst verwonderde, verbaasde en eindelijk afschrik verwekte; maar dit alles, dit uiterste gebeurt in het gelaat eensklaps door den schrik, maar in grootere en sterkere beweging der deelen, zichtbaar in N. 4.

Verbazing, schrik (plaat 34 / pp. 134–136)

N. 1. Verwondering

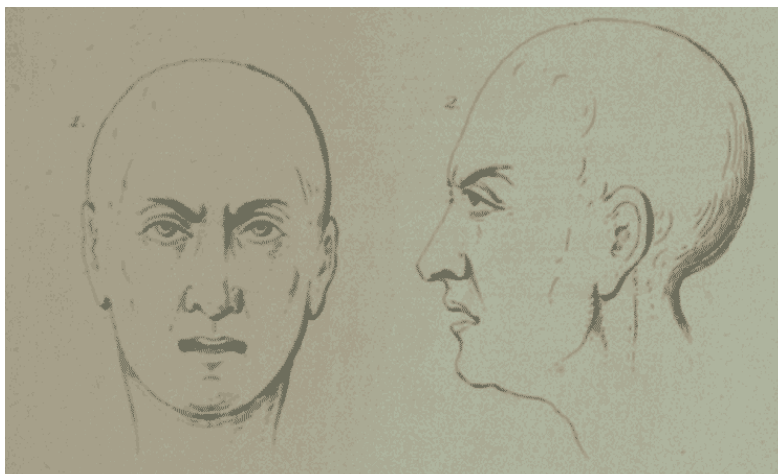
- *Opgetrokken wenkbrauwen.*
- *Geopende oogen, zoo dat den oogappel vrijstaat.*
- *De neusvleugels opgezet.*
- *De mond open.*

N. 5 Verbaasdheid, schrik

Maar de verbaasdheid begint aan schrik te grenzen, zoo als ik hier al eenmaal toonde; zij bestaat in eene meerdere uitzetting of vergrooting van al de bewegingen, zoo wel in het geheele beeld, als in het gelaat.

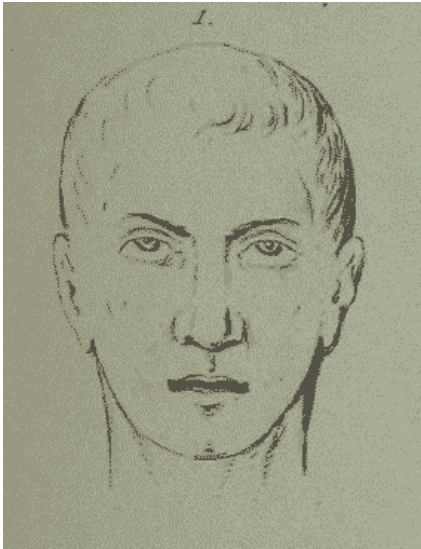
Hoogachting, aandacht (plaat 35 / pp. 136–137)

N. 1 en 2. Hoogachting en aandacht tevens:

1. *De wenkbrauwen tot op de oogen en bij de neus te zamen getrokken.*
2. *Het oog open, de appels opwaards getrokken.*
3. *De mond een weinig open.*

Eerbied (plaat 36 / pp. 137–138)

N. 1.

- *dezelfde kop, alleen met nog meer opgetrokken oogappelen*
- *de oogen kunnen beurtelings nu en dan gesloten, nog al onderscheid geven. Ook zijn de appelen bijkans geheel onder het bovenlid verborgen*

N. 3. Voor- en zijaanzicht.

- *een gebogen hoofd en*
- *gesloten oogen en mond, die eerst een weinig open was*

VIJFTIENDE LES

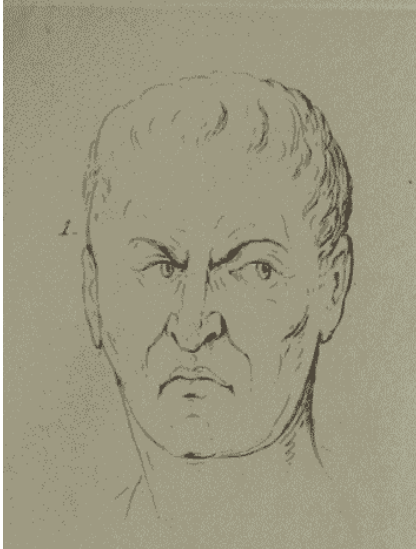
Verrukking (plaat 37 / pp. 139–140)

N. 1.

1. *Het hoofd over de zijde van het hart hangende.*
2. *De wenkbrauw zachtelijk opgetrokken.*
3. *De oogen hemelwaards.*
4. *De mond een weinig open en deszelfs hoeken opwaards.*

Verachting, Haat (plaat 38 / pp. 141–142)

Jelgerhuis legt uit dat Le Brun verachting en haat samenvoegt. Jelgerhuis noemt bij haat en nijd ook afgunst.

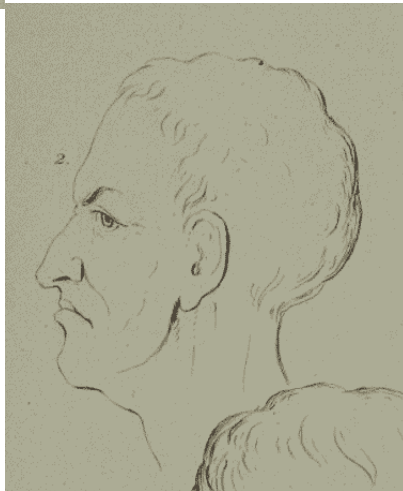

N. 1.

1. *De wenkbrauwen te zamen getrokken bij den neuswortel*
2. *De oogen zijdelings naar het voorwerp.*
3. *De mond gesloten en de hoeken nedervwaards.*
4. *De onderlip steekt vooruit.*

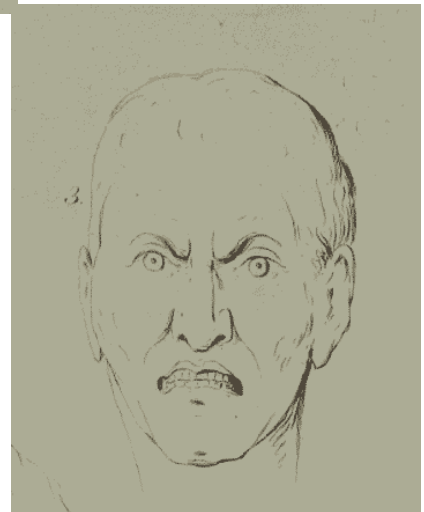
N. 2.

Zijaanzicht van de verachting.

N. 3.

1. *In haat, N. 3. wordt de mond geopend*
2. *de oogen staan regt*
3. *de tanden bloot en gesloten*

Verachting (plaat 40 / p. 143)

N. 1 en N. 2.

Zij aanzicht van de verachting

Haat, schrik, en afschrik (plaat 41 / pp. 144–146)

C. De kop van haat

D. Variatie voor de schrik

- Wenkbrauwen schilderen indien nodig.
- *De mond door schrik geheel open*

Eenvoudige liefde, verlangen, begeerte, en hoop (p. 147)

Jelgerhuis licht toe waarom hij eenvoudige liefde, verlangen, begeerte, en hoop, overslaat, hoewel Le Brun ze wel behandelt:

[...] dit zijn zeer zachte aandoeningen, die mij alleen voorkomen voor den Schilder geschikt te zijn, en die den Acteur of Actrice minder dienen kunnen om er afbeeldingen of voorschriften van te hooren of te zien; dewijl zij zich meer tot een inwendig harts- of zielsgevoel bepalen, dan wel door uiterlijke bewegingen worden aangetoond, meer door woorden dan door daden bewezen. Het is dan billijk [...] dat men alles met gepaste bescheidenheid voordrage, zoo dat ons deswege geene aanstootelijkheden te last kunnen gelegd worden, en onze bewegingen of edel blijven of eenvoudig, zonder tot uitersten te vervallen.

Vreeze (plaat 42 / pp. 147–148)

Jelgerhuis, verwijzend naar Le Brun

De bewegingen in ons gelaat voor de vreeze worden klaar in onze wenkbraauwen bespeurt, zegt LE BRUN. Oordeel hoe nuttig, die kenlijk te teekenen.

N. 3.

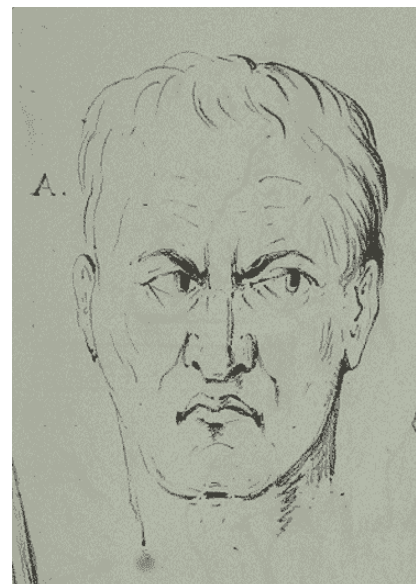
- *Oordeel hoe nuttig die [de wenkbraauwen] kenlijk te teekenen;*
- *zij worden een weinig tegen de neus aangetrokken,*
- *en min of meer daar opgeheven;*
- *het oog open, fiks ziende,*
- *en heen en wedergaande in onrustige beweging.*
- *Eene open mond, veroorzaakt door het achteruittrekken der onderlip,*
- *hoog opgetrokken schouderen.*

Jalouzij (plaat 44 / p. 152)

A.

De wenkbraauwen die hier eene groote uitwerking doen, zijn noodig hier aangeschilderd te worden, indien de natuur niet gunstig genoeg is

- *[De wenkbraauwen] worden meer dan gewoon nedergetrokken, waardoor het voorhoofd gerimpeld is.*
- *Het oog is onder de wenkbraauwen als verscholen.*
- *Zij zien zijdelings naar het voorwerp der jalouzij.*
- *De neusvleugel opgebaald, waardoor de plooiën op de wangen ontstaan, die, door iets te schilderen, sterker werken zullen.*
- *De mond gesloten en de onderlip meer vooruitkomende.*

ACHTTIENDE LES

Droefheid, neerslachtigheid des harten, treurigheid, schreien (plaat 45 / pp. 154–155)

Schreijen is meenaarigheid en gemoedelijk ernstig; daarentegen huilen, grinzē, eene zaak wordt om belagchelijk te zijn. In het eerste geval kan zeker veel gedekt worden, met zakdoek, mantel, slip of kleed naar omstandigheden; maar indien het vertoond wordt ongedekt, staat ons te letten dat wij, in edele gevallen, ons wachten voor het grinzende, huilende gelaat.

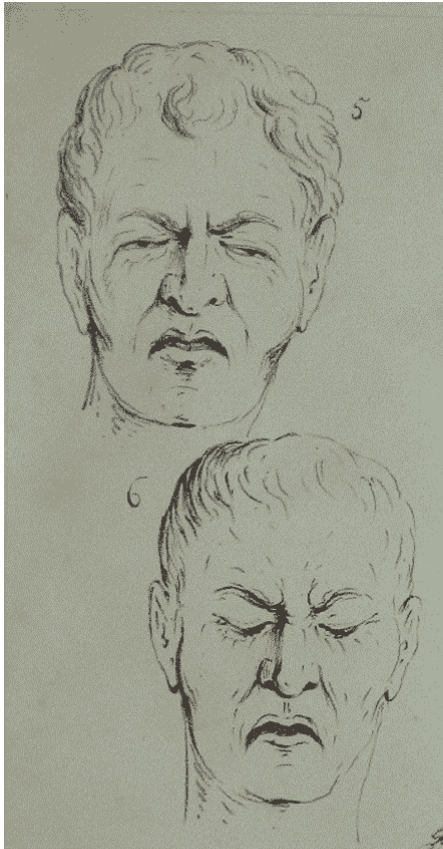

N. 1 en 2.

- [...] naar mate de treurigheid des gemoeds zich in schreijen ontlast, wordt ons gelaat in eene geheel tegenovergestelde beweging gebragt dan in alle andere hartstogten.
- Alles gaat in andere hartstogten naar beneden, hier naar boven.
- De wenkbrauwen verheffen zich aan den neuswortel.
- De oogen opwaards, somtijds geheel onder het bovenlid verborgen.
- de bovenlip onder den neus verheven,
- en de neusvleugels open opgetrokken,
- en de mensch stort droevige tranen.

Huilen (plaat 46 / pp. 156–157)

Zien wij nu het huilen, en het zal blijken dat wij de edele droefheid moeten nemen voor het Treurspel, en ons moeten wachten voor de bespottelijke plooiën daarvan.

N. 5. Jelgerhuis, verwijzend naar Le Brun

LE BRUN, huilen: men kan zeker zijn, dat men met zulk een gelaat, nimmer belang, maar wel gelach verwekken zal.

- *de wenkbrauwen zakken omtrent het midden des voorhoofds,*
- *de oogen zijn bijna gesloten en nedergesakt,*
- *de wangen gerezen, de neusvleugels opgezet,*
- *de aderen en spieren des voorhoofds zijn gespannen,*
- *de mond half open, de hoeken nedervaards;*
- *de onderlip geheel naar buiten omgekruld, zal zich uitstekend vertoonen;*
- *het geheele aangezicht gefronst en gerimpeld;*
- *oogen, neus en wangen worden rood.*

N. 6. Jelgerhuis, verwijzend naar Petrus Camper⁵

- *in het huilen werken al de spieren van het gelaat*

Het huilen is dan eene grinzende vertooning, die den Comiekspeler betreft.

Laat het gevoel ons niet vervoeren om een huilend, grinzend gelaat aantenemen, wanneer wij den ernst moeten bewaren en het gevoel onzer aanschouwers moeten opwekken, die wellicht om ons door gevoel verwekt, grinzend gelaat zouden lagchen, daar het oogmerk was te doen weenen, voor het minst deernis te verwekken.

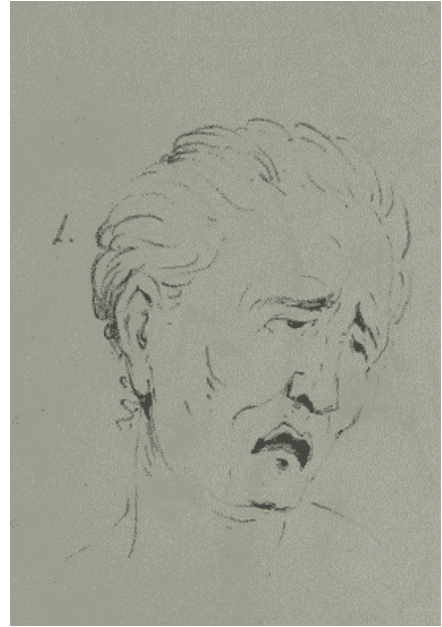
⁵ Petrus Camper, *Redenvoeringen [...] over de nyze, om de onderscheidene hartstogten op onze wezens te verbeelden, uitgegeeven door zynen zoon, Adriaan Gilles Camper* (Utrecht: Wild en Altheer, 1792).

NEGENTIENDE LES

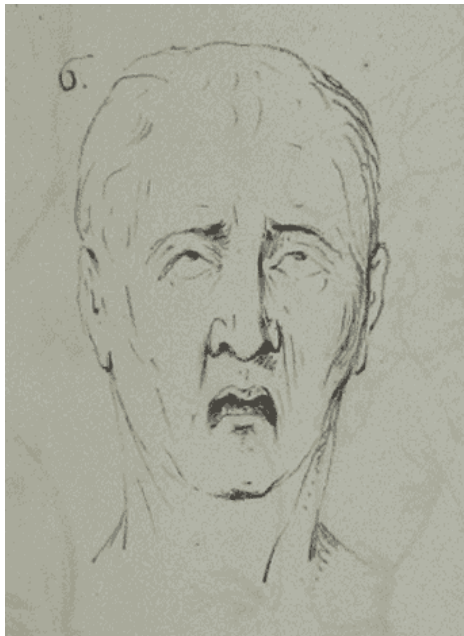
Smart (plaat 47 / p. 160–161)

N. 1. Jelgerhuis, verwijzend naar Le Brun

- *al de trekken des gelaats zullen boekig en puntig zijn in de smart,*
- *de wenkbrauwen meer dan ooit naar boven getrokken aan den neuswortel,*
- *de oogappelen geheel onder het lid verborgen,*
- *de neusgaten geopend en opgetrokken, ingetrokken wangen,*
- *de mond is wijder open dan in droefheid,*
- *al de deelen des aangezigts maken meerder beweging, naar mate de grootheid der pijn of smart.*

Het sterven (plaat 49 / p. 163)

N. 6 Jelgerhuis, verwijzend naar Petrus Camper⁶

- *alle spieren van den hals den mond opentrekken,*
- *de beide oogen omtrent verborgen tot elkanderen trekken.*
- *Maar de trekken van den neus naar beneden,*
- *desgelijks aan den mond, tusschen de wenkbrauwen,*
- *de holle kaken,*
- *de bleekheid,*
- *de blaauwheid onder de oogen,*
- *de blaauwe lippen,*

zijn alle voordeelen, die wij op ons gelaat kunnen schilderen, eer wij als stervende op het tooneel verschijnen.

⁶ Petrus Camper, *Redenvoeringen [...] over de nyze, om de onderscheidene hartstogten op onze wezens te verbeelden, uitgegeeven door zynen zoon, Adriaan Gilles Camper* (Utrecht: Wild en Altheer, 1792).

TWINTIGSTE LES

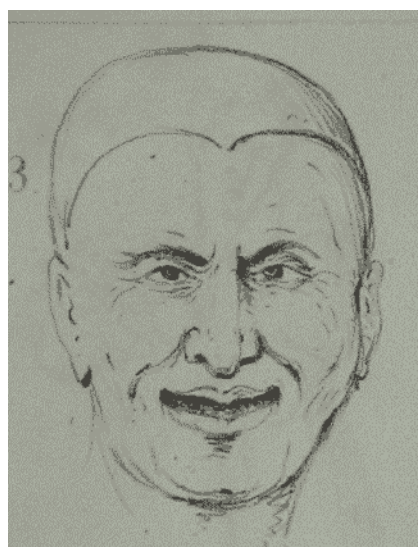
Het lachen (plaat 50 / p. 166–168)

wij moeten lagchen zonder reden van lagchen, en dat mededeelen aan onze aanschouwers, en hiertoe komt het veelal op het aangename aan van het geluid. Komt het in de rol voor uitbundig te moeten lagchen, laat de beweging van ons geheele beeld meer onze aandacht trekken dan wel het gelaat. Vele menschen uit de natuur lagchen als of zij weenen, en omgekeerd [...], hier voor dien ik te waarschuwen. Bespeurt de Tooneelspeler dat zijn gelaat iets van dien aard heeft, dat hij dan zorgvuldig, lagchende, door beweging zijn gelaat verberge.

N. 3.

- Welvoegelijk te blijven zij onze eerste zorg.
- De gematigdheid, fatsoenlijk te blijven, moet hier voorts vooral gelden;
- den mond slechts gematigd te openen,
- dien met de hand op eenen kleinen afstand te dekken

De beer, de meid, de knecht, de dame, de kamenier, zullen, naar onderscheiden character, opgemaakt uit de rol, zeer zeker met veel onderscheid lagchen. Dit met alle zorg gadeteslaan, optemmerken in de natuur, met onzen evenmensch tot studie te nemen en kunstmatig beoordeeld, of de voorwerpen der studie waardig zijn, is iets dat ik nu Uwlieders gezond oordeel, [...] moet overlaten, en Uwen (naar ik hope) door onze lessen gevorderden goeden smaak mag aanbevelen.

Medelijden (plaat 51 / p. 169)

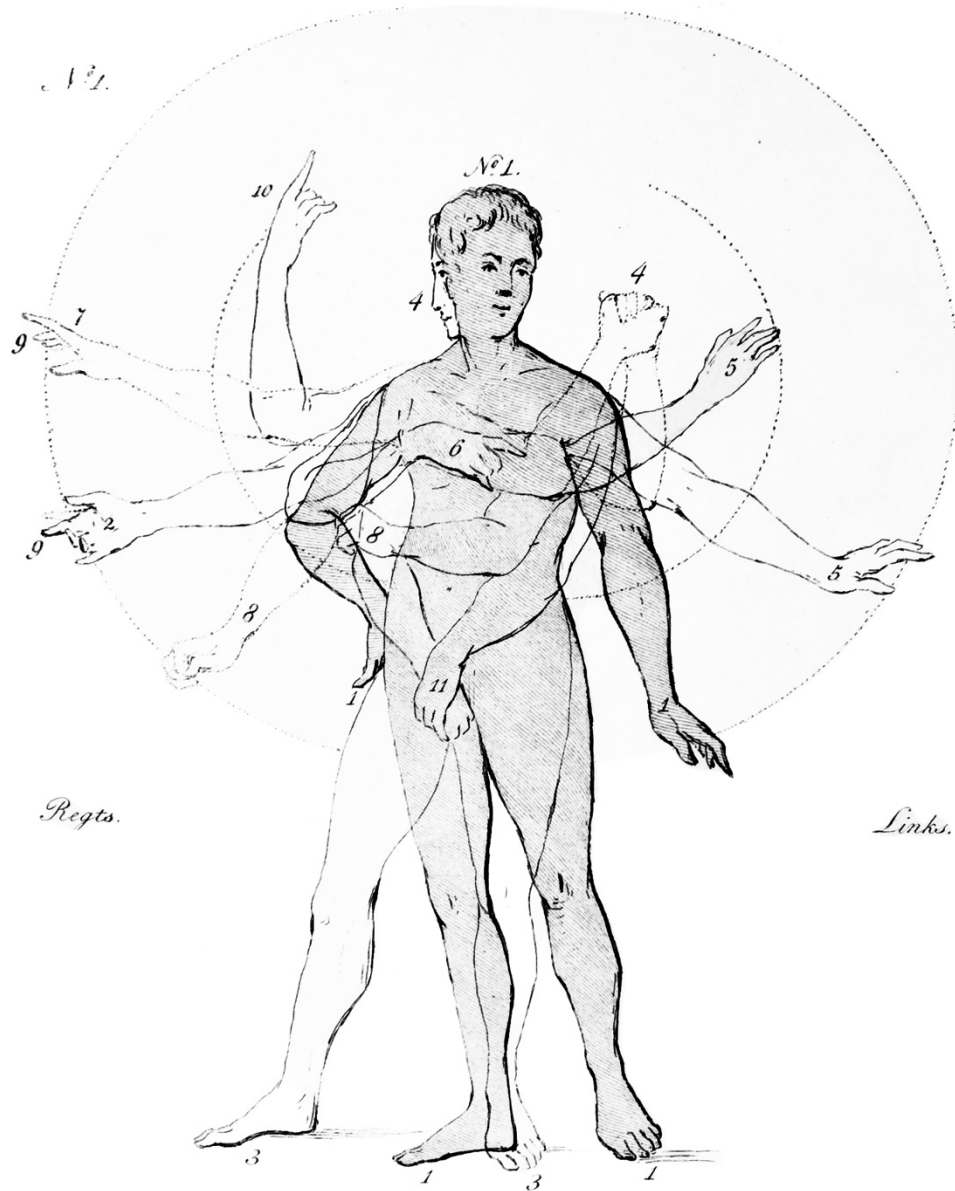
Het medelijden, eene zeer edele aandoening, de nabootsing is daarom altoos zwaar, omdat de oorzaak van medelijden nooit voor ons aanwezig is.

- *Wagen wij het nu om eene verklaring van dit gelaat te beschrijven, welks houding gerigt schijnt te zijn naar het voorwerp, hetwelk het medelyden veroorzaakt of inboezemt, en welk voorwerp men vooronderstelt dat nevens ons gezeten is in eenen stoel:*
- *De wenkbrauwen trekken te zamen bij den neuswortel;*
- *het oog is open, starende op het voorwerp;*
- *de mond is zachtelijk geopend, de onderlip achterwaarts getrokken*

APPENDIX F

This appendix contains the short basic tragedy series T 1–1, described in Chapter 2, divided into eleven separate attitudes based on Jelgerhuis's illustration for gesticulation in tragedy: *Theoretische lessen*, plate 20. This series of pictures features five singing students from the Early music department at the Conservatory of Amsterdam, who attended the 'Declamation and gesture' group lessons I gave in 2024. In order of the photographs: Elena Roce, Mariela Florez, Gaia Szames, Gabriel Belkheiri, Līga Zirina. Photography and editing: Andrea Friggi, 2024.

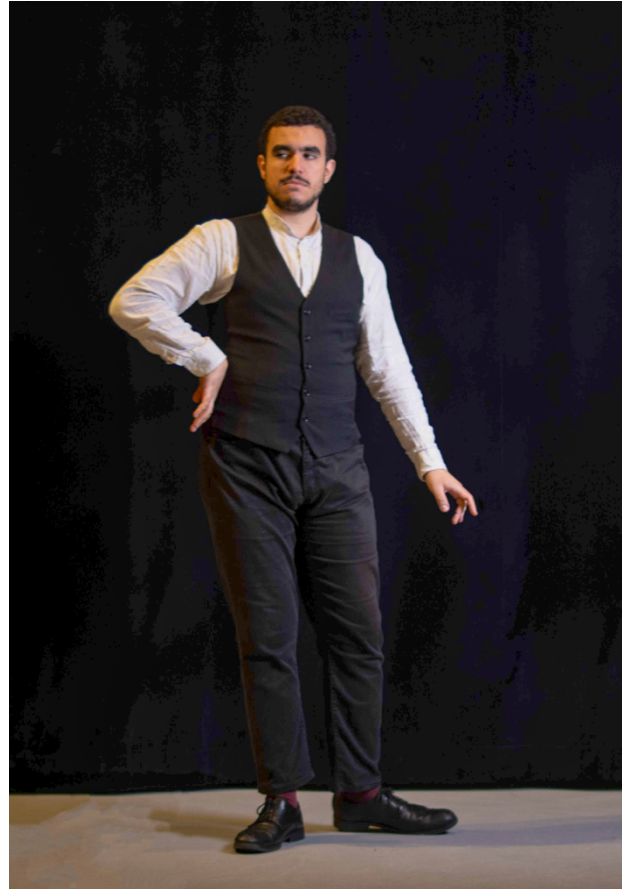

Jelgerhuis, *Theoretische lessen*, plate 20, author's collection.

To give momentum to the opening attitude, this series opens with a zero posture with the weight on the left leg, hands 1–1 and legs 3–3 at first. In commencing this way, one can move into the first attitude by shifting one's weight to the right leg.

T0. Feet in 3–3, legs in 1–1

T1. Legs and hands in 1–1–1–1.

T 2. Only the right hand moves to 2.

- T 3. This number was skipped, as shifting the legs happens at other moments (moving into T1, T4, T6, and T8).
- T 4. Moving back in surprise at seeing the object on one's left, the feet retiring to 3–3 and the hands in 4.

- T 5. In order make the transition from T4 to T5 feel more natural, it can be helpful to first turn one's eyes to the left side: this made it possible to imagine or see what is there to be rejected. Then the head moves to 4, and the arms to the left in 5–5.

T 6. Placing the right hand in 6, lowering the left to 1, then moving the feet to 1–1.

T 7. The right hand in 7, the left hand in 1, the feet stay in 1–1.

T 8. Moving the hands into 8 and 8, retiring to foot position 3–3.

T 9. This attitude is divided into ‘low nine’ and ‘high nine’. In ‘low nine’, the feet stay in 3–3, right hand in the lower 9 position and the left hand moves up, resting on the hip.

T9. 'High nine' (the only change is the right hand moving up to the higher position of 9).

T 10. The feet stay in 3–3, the right hand moves to 10, the left hand stays on the hip.

T 11. The left foot stays in place 3; the right foot is retracted, taking the 1 position, which is usually taken by the left foot. This places the legs and feet together, as Jelgerhuis suggests; the right arm is lowered, and the left hand covers the right, both in 11.

APPENDIX G

Transcription and English translation of Jelgerhuis's document *consepten* (c. 1821). I have kept the original layout of the sentences, Jelgerhuis's use of capitals, small letters, and the dots and dashes in his text, even when they do not seem to indicate rules of punctuation. References to the footnotes have been applied to both the Dutch and the English text, so as to avoid repetition.

*Consepten . - . van opvoeding voor den tans voorhanden
zijnde kwekeling. . In toepassing te brengen voor Anderen*

*Ontworpen voor t genootschap van welspreken
heyd te Amsterdam. en gesteld in handen des bestuurs.
door J: Jelgerhuis Rzn. ————— .*

Educational concepts for the presently
apprentice[s]. Applicable to others

Devised for the society for the Rhetorical Society
of Amsterdam and given into the hands of the board of directors.
By J: Jelgerhuis Rzn. -----.

N 1. Buyten en behalven de nodige kennis aan Fransche en Engelsche taal zoo nodig om den geene te lezen die over het toneel geschreven hebben. en de origeneelen te kunnen nazien waar toe men alleen vertaalingen heeft, is de Eerste taal boven al . onontbeerlyk. te meer daar mijn Consept zoude zijn. den kwekeling den toneelspeler Talma te laten zien en hem met Goede Adressen Een wijl der waard te zenden eer hij Acteur wierd. en dien Acteur dan nog leefde¹	N 1. Aside from and except for the necessary knowledge of the French and English language, so necessary to read those who have written about the stage, and in order to check the originals of which one has only translations, the first language [Dutch] above all, is indispensable. all the more, since my Concept would be, to have the apprentice observe the actor Talma and send him there for a while with good references before he became an actor, and if that Actor were still alive.¹
---	---

¹ François-Joseph Talma (1763–1826) was a leading actor at the Comédie Française.

N 2. de oeffening dier talen bij de juystheyd van zyn ygen taal houd hem voor Eerst genoeg bezig.	N 2. the exercise of practicing those languages along with the correct use of his own language, will keep him busy enough for the time being.
N 3. De Geographie der ouden hem te doen onderwijzen zoo nodig voor het goede verstand van het hooge Tragedie dit te beginnen met de tegen woordige in aplicatie met de oude. - .	N 3. To have him taught the geography of the ancients [is] most necessary for a good understanding of high tragedy, starting with the present-day [theatre] and applying that [knowledge] to the ancient works. - .
N 4. hem te doen teekenen onder Een Kundig Schilder. die hem Leert teekenen zoo veel als nodig is voor een Acteur. - . dat is om de . Standen te Regelen in welstand hem kennis te doen dragen van de Schilderkunst en de Gravures om zyn Smaak te vormen voor het Costuum en de zamenstelling der groepen hem alle de Antiken goed te doen kennen. en bij naame opdat hij met zig zelve kan aan duyden hoe die Standen zyn en hoe die die beelden er uyt zien	N 4. to make him (allow him to?) draw under the guidance of a skilful painter. who teaches him to draw as much as is needed for an actor. - . that is to organize the stances in <i>welstand</i>² to make him knowledgeable about painting and the engravings; to develop his taste as to costume and the composition of ensembles; to make well known to him all the Ancients, by name, so that he can indicate with himself how their stances are and what their statues look like.

² For a discussion on the term *welstand* and its translations, see Chapter 1, ‘terms and concepts’, where I define *welstand* for the purpose of this dissertation as ‘that which looks good’, a concept referring to beauty in form, harmonious proportions, and/or expression.

No 5. danszen door Een kundig balet meester niet om te dans zen maar om goed te Staen te gaan en te zitten en zig te bewegen. — Even zoo. Eenige lessen van Een Scherm meester . - . dog meer beschouwende dan werkzaam ik ben van gevoelen dat het bijwoonen van de lessen van Een scherm school indeezen. geheel voldoende zyn. -	No 5. Dancing by a skilled ballet master, not to dance, but in order to stand, to walk, to sit, and to move well. Likewise, some lessons with a fencing master. - . though more to observe than to act[.] I feel that attending the lessons at a fencing school are fully sufficient for this purpose. -
N 6 De vrije Toegang in den Schouwburg. en aldaar . Een vastplaats en niet hun en weer loopen . - . en aldaar. eens ter week koomen . - . en dan alles zien ook. voor. al. dan den dans. dat hem de lessen van den dans meester bekomt. . .	N 6 Free admission to the theatre, and there, a permanent seat and no walking back and forth. - and to come there once a week. - . and furthermore, to see everything. especially the dancing, so that he may benefit from the lessons of the dancing master
N 7. Per kweekeling Een Theoretisch Collegie te doen houden.. en hem daar niet alle poespas door Elkander te doen haalen. maar hem . . <u>voor Eerst</u> te doen leezen. en door kundige handen te doen. uyt zoeken . — . alles wat hem kan betreffen uyt <u>Blair</u>³	N 7. To have each student give a theoretical lecture.. and not to have him do everything in a mishmash in random order. but to have him . . read <u>first</u>. and [helped] by a skilled hand to figure out . — . everything that can concern him from <u>Blair</u>³

³ Hugo Blair, *Lessen, over de redekunst en fraaie letteren door Hugo Blair [...]*Tweede, vermeederde en verbeterde druk, vol. 1 (Utrecht: G.T van Paddenburg en zoon, 1804), transl. by Herman Bosscha.

daar na. uyt <u>Engel</u>⁴ daar na. uyt <u>Clairon</u>⁵ dan <u>Ploos van Amstel</u>⁶ die werken geheel te leezen is overboodig - Zie daar weeder de <u>School</u>. want Een on middelyk gesprek moet . met den onder wyzer volgen. over het geleezene dat moet in proeven over geven van declamatie. bij den onder wyzer.⁷	then. from <u>Engel</u>⁴ then. from <u>Clairon</u>⁵ then <u>Ploos van Amstel</u>⁶ To read those works in their entirety is unnecessary - See here once again the <u>school</u>. for immediately, a conversation must follow with the teacher. about the materials read which must [happen] in exams about declamation. given by teacher.⁷
N 8. Eyndelijk moet, gehuurd worden. Een klyn toneel voor hem Teegen den tyd dat hij zal verschijnen daar moet hij beproeven Toneel matig te gaan te Staan te doen te Spreken het denkbeeld van Colises. Eene Toneel.vloer. enz. zyn dingen die men niet kan. vertellen zij moeten de oogen ingaan . – . dan kan zoo imand voorbeyd worden tot het Groote Toneel . .	N 8. Finally, a small stage must be rented for him when the time approaches at which he will make his appearance [.] There he must show himself able to walk in the manner of the stage to stand, to act, to speak the concept of stage sets. A stage floor. etc. are things, which one cannot explain, they must enter through the eyes. – . Then such a person can be prepared for the larger Stage . .

⁴ Johann Jacob Engel, *De kunst van nabootzing door gebaarden; door J. J. Engel*, 2 vols (Haarlem: J. van Walré, 1790–1791) transl. by Jan Konijnenburg.

⁵ Claire Hippolyte de la Tude, (Clairon), *Gedenkschriften van den actrice Hippolite Clairon en aanmerkingen over de tooneelkunde door haar zelf uitgegeven [...]* (The Hague: Isaac van Cleef, 1799), transl. by Elizabeth Bekker, widow Wolff.

⁶ Ploos van Amstel, Jacob, *Aanleiding tot de uiterlijke welsprekendheid, op den kansel, voor de balie, in 't bijzonder leezen, doch voornaamlijk op het Tooneel*. (Amsteldam: Izaak Duim, 1766). This work is mainly based on the translations of three sources: Pierre Rémond de Sainte Albine, *Le Comédien [...]* (Paris: Desaint & Saillant, 1747); Jean-Léonor de Grimarest, *Traité du récitatif [...]* (Paris: Jaques le Fevre, and Pierre Ribou, 1707); and Luigi Riccoboni, *Dell'arte rappresentativa [...]* (London: n. pub., 1728).

⁷ I am not certain about the meaning of the sentence 'dat moet in proeven over geven van declamatie . bij den onder-wyzer'. My translation in English is an attempt at its interpretation.

al het voorlopige het welk de kweekeling tans en tot nog toe verzigt/verzugt⁸ is gelyk aan . hem die men. de teekeningen en. penzeelen Geeft. om alvast daar van de behandeling te be- koomen... zal zyn onderwijs verder gaan. dan. moet naar al het voorgaande. Een Character gekozen worden om . hem te doen leeren in een Treurspel en . dat te Speelen. – . de keuze hier van moet zyn naar zyne Leeftyd . bij voorbeeld - Zeïd uyt mahomet⁹ nerestan uyt Zaire¹⁰ enz - het denkbeeld van het Speelen van Een geheele . Rol . door 5 bedrijven is een veryschte van het uysterste gewicht.. Ik Staa inde ver- beelding dat. N 7. nu mij betrefft. en . den jongeling nu bepaalde tyd dient te zetten om bij mij te koomen om over het geen ik hem te leezing zal hebben Gegeven. Een Uur per week . gesprek te houden. voortduurend. . idem ook	All the previous [things], which the student currently and for the time being sighs for⁸ is like him that one gives the drawings and [paint] brushes so that he can already become familiar with them. Should his education continue, then, based on all the previous, a character must be chosen, for him to learn in a tragedy and act [in] it. – . The choice here [of this character] must be [made] in accordance with his age. For instance - Seïd from Mohamet⁹, Nerestan from Zaire¹⁰ etc. - The concept of playing an entire role throughout five acts is a necessity of the greatest importance.. I imagine that N. 7. applies to me and that the youngster now must reserve a certain time to come to me in order to have a conversation of an hour weekly about that which I will have given him to read. continuously. . the same also
---	--

⁸ The word *verzughten* (*verzuchten* in modern Dutch, which in its positive sense can mean ‘to sighingly wish for’ and in its negative sense ‘to lament with a sigh’) is difficult to read in the manuscript. It could also be deciphered as *verzigten* (*verzichten*), which does not have an official meaning in Dutch, but which in German means ‘to do without’.

⁹ For the role of Seïd see Voltaire (François-Marie Arouet), *Mohamet, Treurspel. Gevolgd naar het Fransche door den Heere De Voltaire* (Amsteldam: Izaak Duim, 1770), Dutch transl. by Anthony Hartsen.

¹⁰ For Nerestan, see Voltaire, *Zaire, Treurspel* (Amsteldam: Izaak Duim, 1777), Dutch transl. by Johannes Nomsz.

zoo N 4. omtrent lessen inde teekenkunst. waar bij de . Fabelkunde . van <u>dam</u>¹¹ koomen moet... en del de Sales¹² t welk . al teekenende best onderweezen word dewyl het gesprek . de geschiedenis dier goden en godinnen moet verklaaren — . .	applies to N 4. concerning the lessons in the art of drawing to which the <i>Fabelkunde</i> by van Dam¹¹ must be added. . . and Del de Sales¹² which is best taught by means of drawing, while the conversation must explain the history of its gods and goddesses — . .
---	---

¹¹ Christian Tobias Damm, *Einleitung in die Götter-Lere und Fabel-Geschichte* [...] (Berlin: Wever, 1776 [5th edn]), translated into Dutch by anonymous author as *Inleiding in de Fabelkunde* [...] (Leyden, W. H. Gryp, 1786).

¹² Jean-Baptiste-Claude Delisle de Sales, *Histoire générale et particulière de la Grèce* [...], 13 vols (Paris, n. pub., 1783), transl. of vols 1–2 into Dutch by Samuel Iperuszoon Wiselius as *Geschiedenis van Oud-Griekenland* [...] *met aanmerkingen en bijvoegzelen vermeerderd* (Amsterdam: Johannes Allart, 1808).

APPENDIX H

This appendix contains gives an overview of Jelgerhuis's written works, including his unpublished manuscripts, the works published during his lifetime and those published posthumously.¹ The capitals and punctuation in the titles of Jelgerhuis's unpublished works follow the original.

1810	<i>Tooneelkledingen van den Koninghyken Schoumburg te Amsterdam. Getekend en geëist door J. Jelgerhuis Rzn. Acteur van gemelden schoumburg</i> (Amsterdam: J. Groenewoud en Zoon, 1810).
1811	<i>Toneel Studien Bevattende Ontwikkelingen der Gedachten van Onderscheydene Toneel Studien Welke slegts tot op de helft van het Voorgenomen plan zijn afgeschreeven door den Hollandschen Toneel Speeler J: Jelgerhuis Rzn. Dezelven zijn meestal geschreeven by ziekte mijner huisgenoten, en zittende tot derzelver oppassing en gezelschap</i> (1811), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, BK-B-10.
1811	<i>Tonneel Stúdien. bevattende Ontwikkelingen Der Gedachten van Onderscheydene toneel studien welke slegts tot op de helft van het voorgenoomen plan zijn afgeschreven, door den Hollandsche Toneelspeeler J: Jelgerhuis Rzn. dezelve zijn meestal geschreven bij ziekte myner huisgenooten . en zittende tot derzelver Oppassing en Gezelschap</i> , manuscript, Bibliotheek Koninklijk Conservatorium, Antwerpen, S-TN-JELGE-handsch-1.
1811	<i>Schettzende Herinneringen van de Representatien: gegeven in October 181.1 door de Fransche Acteurs en Actrices Talma, Damas, Duchinois, en Bourgoin op het Hollandsche Toneel te Amsterdam. Waargenomen door J: Jelgerhuis Rzn Hollandsch Acteur, Ter Geleghendheid dat de fransche Keijzer Napoleon Zig in de stad Amsterdam bevond</i> (1811), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection BK-B-10-A. ²
1814	<i>Iets over het Engelsche Toneel waargenoomen in de maanden Meij en Junij 1814, Door J: Jelgerhuis Rzn. Hollandsch Acteur . – . te Amsterdam</i> (1814), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson - The Collections of the University of Amsterdam, IV D 23.
1816	<i>Ryze door Brabant. A° 1816 Antwerpen, Gent, Brussel. J: Jelgerhuis Rzn</i> (1816), manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 15030, 133084.
1816	<i>Vervolg en slot van Eene Ryze door Brabant. A° 1816. J: Jelgerhuis Rzn</i> (1816), manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 15030, 133085.

¹ For a more extensive list of Jelgerhuis's works, including letters and other documents, see the exhibition catalogue *Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder, 1770–1836*, ed. by A. G. Schulte (Nijmegen: Nijmeegs Museum Voor Schone Kunsten, 1969), pp. 202–203, 211–216.

² A copy of this manuscript, written by Jelgerhuis for the actor Andries Snoek in 1812, is mentioned in *Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder* (1969), p. 202. I have not been able to retrieve this copy.

1817	<i>Beschouwingen door J. Jelgerhuis RZ. Hollandsch Acteur</i> (1817), manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 15030, 2893.
1805–1819	<i>Rollen Boek. Gespeelde Rollen als Acteur te Amsterdam [...]</i> (1805–1818), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, XI G 7.
1817–1830	<i>2de Rollen Boeken. gespeelde Rollen. aantekeningen van de dood van Vele Acteurs en Actrices en gebeurde Zaken</i> (1817–1830), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, XI G 6.
1821 c.	<i>Consepten . . . van opvoeding voor den tans voorhanden zijnde kweekeling. In toepassing te brengen voor Anderen[.] Ontworpen voor t genootschap van welsprekenbeyd te Amsterdam. en gesteld in handen des bestuurs. door J: Jelgerhuis RZ, (c. 1821), manuscript, Amsterdam, Allard Pierson, 31 Bp 12.</i>
undated	<i>Studiën van klederdragen voor alle tyden en volken tot nazigt van den Tooneelspeler of Kunstschilder verzameld door J: Jelgerhuis RZ. (n.d.), portfolio, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t000725.000.</i>
1827–1829	<i>Theoretische lessen over de gesticulatie en mimiek, gegeven aan de kweekelingen van het fonds ter opleiding en onderrigting van tooneel-kunstenaars aan den stads schouwburg te Amsterdam; door J. Jelgerhuis, RZ. Acteur, en lid van het fonds aan voornoemden schouwburg, en van de koninklijke academie der beeldende kunsten aldaar</i> (Amsterdam: P. Meyer Warnars, 1827–1829).
1832	<i>De tooneelspeler J. Jelgerhuis RZ, in zijne voornaamste Treurspel-Rollen, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond sinds 25 jaren</i> (Amsterdam: Gebroeders van Arum, 1832).
undated	<i>Copy van eenige authentique Aanteekeningen van J. Jelgerhuis RZ, (n.d.), copied by unknown author, manuscript, Amsterdam Municipal Archives, 30579 / 927 KLAB01683000001– KLAB01683000023.</i>

Published posthumously (some of the following authors have published selections of a manuscript).

1808	1977	‘Antwoord op de vraag: Welke was de verleden staat van het Nederlandsch Tooneel; welke is de tegenwoordige, en welke zoude die behooren te zijn? 1 Januarij 1808’, ed. by Floris van Westervoort, in <i>Noord- en Zuid- Nederlandsche Tooneel-Almanak voor 1877</i> , onder redactie van N. Donker, (Amsterdam: G. Theod. Bom, 1877), 104–126.
------	------	--

1811	1985	Albach, Ben. “de volmaakste Acteur, die ik tot nog toe zag...”, <i>Schettzende herinneringen van de representatien: gegeven in October 1811, door de Fransche acteurs en actrices Talma, Damas, Duchinois, en Bourgoin op het Hollandsche Tooneel te Amsterdam</i> [.] <i>Waargenomen door I: Jelgerhuis RZN Hollandsch acteur ter gelegenheid dat de Fransche Keijzer Napoleon zig in de stad Amsterdam bevond</i> , introduction and annotations by Ben Albach, in <i>Scenarium 10</i> , ed. by E. Alexander, R. L. Erenstein and W. Hoogendoorn (Amsterdam: Nederlands Theater Instituut, 1985).
1811	1915	Mendes da Costa, M. B. ‘Tooneelherinneringen uit 1811, een onuitgegeven handschrift. J. Jelgerhuis en zijn oordeel over Talma’, in <i>De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland</i> (17 October, 1915), 7–8, Amsterdam Municipal Archives, 30579 / 927 KLAB01683000091– KLAB01683000093. ³
1811	1986	Chevalley, Sylvie, ‘Politique et Théâtre. Une visite impériale en Hollande en 1811’, <i>Revue d’Histoire du Théâtre</i> , 152 (Paris: Société d’histoire du théâtre, 1986–4), 370–394.
1811	1987–1988	Albach, Ben. ‘Johannes Jelgerhuis over zijn rollen in <i>Gijsbrecht van Aemstel</i> : twee van zijn <i>Toneel-studien</i> ingeleid en uitgegeven’, in <i>Spektator</i> , 17 (1987–1988), 5, 415–430.
1816	1938	D’Ailly, Antoine Everard. ‘Ryze door Brabant A° 1816 Antwerpen, Gent, Brussel’, preface by A. E. d’Ailly, in <i>Historia, maandschrift voor Geschiedenis</i> , 4 (1938), 3, 80–94. The illustrations in this publication are not complete.
1816	1939	Tas, E. ‘Een reis van den schilder-acteur Jelgerhuis’ Aantekeningen gehouden op eene Ryze naar Brabant in den jaare 1816 verrijkt met de noodige schetzen. Te Antwerpen, voorts naar Gent en Brussel en terug naar Holland, door J. Jelgerhuis Rz., Hollands Acteur’, in <i>Tijdschrift voor Geschiedenis</i> , 54 (1939), 485–488.
1827–1829	1984	Golding, Alfred Siemon. <i>Classicistic acting: two centuries of a performance tradition at the Amsterdam Schouwburg: to which is Appended An Annotated Translation of the ‘Lessons on the Principles of Gesticulation and Mimic Expression’ of Johannes Jelgerhuis, Rz</i> (Lanham: University Press of America, 1984).

³ The exhibition catalogue of 1969 also mentions the previous and subsequent parts of this article, published on 10 October and 7 November 1915, see *Johannes Jelgerhuis rzn. acteur-schilder* (1969), p. 203.

APPENDIX I

Captions for figures 9a and 9b

The short attitude series T1–T11 in a historical European context.

T1.

Louis-René Boquet, 'La Venitienne avrille 1768, Mr Legros Octave' (1768), drawing, ink and wash, Paris, BNF, Bibliothèque - Musée de L'opéra, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8455009q> (accessed 12 August 2025).

François Joseph Pfeiffer jr., 'Kostuumontwerp voor *Le prince de Neubourg*' (n.d.), drawing, sepia, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t003423.000, <https://theatercollectie.uva.nl/Details/collect/9658> (accessed 12 August 2025).

Jacques Lepautre(?) after Jean Berain, 'Costume d'Égyptienne pour l'apothéose d' Isis' (1677), drawing, pen and brown ink, gray wash, traces of black chalk, Paris, Musée du Louvre, Département des Arts graphiques, 2517 DR/Recto, <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl020554738> (accessed 15 August 2025).

T2.

Johannes Jelgerhuis, 'Schetse van Eufemia in Gaston en Bayard by herinnering na JRZ octob. 1811', illustration in Jelgerhuis, *Schettzende Herinneringen* (1811), drawing, pencil and wash, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t005884.000.

Louis-René Boquet, 'Ballet. Jeunesse athenienne', (1790), drawing, black chalk, pen, ink, and wash, Paris, BNF, Bibliothèque - Musée de l'Opera, D216 IX-81, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8455064x> (accessed 15 August 2025).

Baccio del Bianco, 'Contadina p[er] Ballo' (1619–1656), drawing, pen and brown ink, with watercolour, over black chalk, London, British Museum, 0502.62., https://www.britishmuseum.org/collection/object/P_1887-0502-62 (accessed 15 August 2025).

T4.

François Joseph Pfeiffer jr., costume design (1800–1900), drawing, pencil and wash, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t003616.000, <https://theatercollectie.uva.nl/Details/collect/18203> (accessed 30 June 2025).

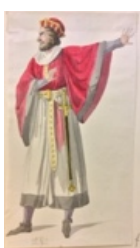

Unknown artist, illustration in Franz Lang, *Dissertatio de actione scenica, cum figuris eandem explicantibus, et observationibus quibusdam de arte comica* (Munich: Mariae Magdalенаe Ridlin, Viduae, 1727), Figure VII, p. 50.

Unknown artist, 'Mrs. Barry, in the character of Lady Randolph' (1780), engraving, printed ink on paper, published by Harrison and Co., London, V&A, Harry Beard Collection, S.61-2013, <https://collections.vam.ac.uk/item/O1259785/mrs-barry-in-the-character-print-unknown/> (accessed 30 June 2025).

T5.

François Joseph Pfeiffer jr., costume design (c. 1800–1900), drawing, pencil and wash, Amsterdam, Allard Pierson, theatre collection, t004604.000, <https://theatercollectie.uva.nl/Details/collect/18231> (accessed 30 June 2025).

Girodet (inv.), Lefèvre (sculp.), illustration in *Phèdre* by Jean Racine, in *Œuvres complètes de J. Racine avec les notes de tous les commentateurs. Cinquième édition publiée par L. Aimé-Martin, avec des additions nouvelles*, 5th edn, 6 vols (Paris: Lefèvre et Furne, 1844), 1, p. 134.

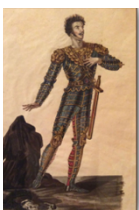

Johann Wilhelm Meil, illustration in Johann Jacob Engel, *Ideen zu einer Mimik von J. J. Engel. Erster Theil [...]* Mit erläuternden Kupfertafeln (Berlin: Auf Kosten des Verfassers und in Commission by August Mylius, 1785), Figure 12, p. 131.

T6.

Lortzing (del.), Schwerdgeburth (sc.), 'Hr. Karl Ludwig Oels als Muley, Feldherr des Königs von Fez' (1811), illustration in *Journal des Luxus und der Moden 1786–1827*, *Analytische Bibliographie* [...], ed. by Doris Kuhles and Ulrike Standke, 3 vols (Munich: K. G. Saur, 2003), 2, p. 1318, 07699, Kupfertafel, Bd. 26. T. 32.

Unknown artist, 'V. Samoilov as "Hermit"', [in] *Le Solitaire* of 1822 by M[ichele] Carafa. Bolshoi (Kamenny) theatre ?? (1st quarter of the nineteenth century), St Petersburg, Museum of Theatre and Music.

I. Ivanova-Vano & Y. Olesha, *Skazka o mertvoj tsarevne i o semi bogatyrjah* (The tale of the dead daughter of the tsar and the seven knights [*bogatyr*s]), adapted from the epic poem by Alexander Pushkin of 1833, (Moscow: Soyuzmultfilm, 1951).

T7.

Louis-René boquet, costume design for 'Turnus', in *Habits de Costume pour différents caractères. De Danse, D'Opéra, de comédie, tragédie, et de bal. Dessinés par Mr. Boquet dessinateur des menus plaisirs du Roy de France*, vol IX (Louisbourg: 1766), plate 5, Warsaw, University of Warsaw Library, <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/620871/display/Default> (accessed 18 July 2025).

I. R. Cruickshank (del), Roberts (sculpt.), 'Mrs Siddons as Lady Randolph, in Douglas' (c. 18th century), print, London, V&A, Harry Beard Collection, S.2422-2013, <https://collections.vam.ac.uk/item/O1264767/mrs-siddons-as-lady-randolph-print-sherwin/> (accessed 15 January 2025).

Atelier Ziesenis, 'Uit de Malabaarsche weduwe' (1781–1810), drawing, ink and wash, in *Album Ziesenis*, Paris, Bibliothèque nationale de France, FOL-O ICO-3 (74), detail, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53146174v> (accessed 18 July 2025).

T8.

Atelier Ziesenis, 'Uit 't treurspel Fenelon, of de Kameryksche kloosterlingen' (1774–1810), drawing, ink and wash, in *Album Ziesenis*, Paris, Bibliothèque nationale de France, FOL-O ICO-3 (29), detail, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53146113x> (accessed 18 July 2025).

V. M. (dis^o), Salucci (lit.), illustration in Antonio Morrocchesi, *Lezioni di declamazione e d'arte teatrale di Antonio Morrocchesi* [...] (Florence: Tipografia all insegna di Dante, 1832), plate 2.

Terry (sculpt.), 'Mr. Barry in the Character of Varanes [...]' (1779), coloured engraving, London, V&A, S.362-1997, <https://collections.vam.ac.uk/item/O1138819/mr-barry-in-the-character-print-harrison--co/> (accessed 15 July 2025).

T9-low.

Ludovico Burnacini (del.), Matthaeus Küsel (sculpt.), 'Arsenal of Mars; a group of soldiers standing across from a group of women in an arsenal; ships off in the distance; set design from "Il Pomo D'Oro"' (1668), etching, New York, The Metropolitan museum of Art, 53.600.3550, detail, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/700482> (accessed 15 August 2025)

Robert Bonnart, 'Rodolphe, ou le jaloux de l'Opera, Noble Venitien Amoureux d'Isabelle' (c. 1700), coloured print, Paris, BNF, estampes et Photographie.

Antonio Daniele Bertoli, costume design in Joseph Gregor, *Denkmäler des Theaters: Inszenierung, Dekoration, Kostüm des Theaters und der grossen Feste aller Zeiten: nach Originalen der Theatersammlung der Nationalbibliothek, der Albertina und verwandter Sammlungen* [...], 12 vols (R. Piper & Co. Verlag, München, n.d), 3.

T9-high.

Per Krafft the Younger, 'Hertig Karl (Karl XIII) i slaget vid Hogland' (c. 1810), painting, oil on canvas, Stockholm, Nationalmuseum, Drottningholm collection, NMDrh 772, <https://collection.nationalmuseum.se/en/collection/item/79316/> (accessed 15 August 2025).

Huot after K. Briullov, 'G. Rubini, P. Viardot, and A. Tamburini in the opera *Bianca and Gualtiero* of 1844 by Alexei Lvov, Imperial Italian company, Saint Petersburg' (1845), lithograph, St. Petersburg, Museum of Theatre and Music, detail.

Anonymous artist, illustration in Franz Lang, *Dissertatio de actione scenica, cum figuris eandem explicantibus, et observationibus quibusdam de arte comica* (Munich: Mariae Magdalenae Riedlin, Viduae, 1727), Figure II, p. 26.

T10.

Gerard De Laireesse and/or Jan de Laireesse, illustration in Gerard de Laireesse, *Het Groot Schilderboek*, (Amsterdam: By de Erfgenamen van Willem de Coup, op 't Rokkin, bij de Valbrug, 1707). plate A, pag. 28.

V.M. (dis°), Salucci (lit), illustration in Antonio Morrocchesi, *Lezioni di declamazione e d'arte teatrale di Antonio Morrocchesi* [...] (Florence: Tipografia all insegna di Dante, 1832), plate 13.

Edmond Aimé-Florentin Geoffroy (del), Monnin (sc), illustration in *Mabomet, le Fanatisme* by Voltaire, in *Théâtre complet de Voltaire*, [...] *ornée de vingt portraits en pied coloriés, dessins de M. Geoffroy, sociétaire de la Comédie Française* (Paris: Laplace & Sanchez, 1874), p. 176.

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=chi.19251391&seq=237&q1=fanatisme>, (accessed 12 August 2025).

T11.

Atelier Ziesenis, 'Uit 't toneelspel, *De Hnygelaar*' (1774–1810), in *Album Ziesenis*, drawing, ink and wash, Bibliothèque nationale de France, FOL-O ICO-3 (68), detail, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531461346>, (accessed 18 July 2025).

Unknown artist, 'Darstellungen menschlicher Gebärden', in *Journal des Luxus und der Moden 1786–1827, Analytische Bibliographie [...]*, ed. by Doris Kuhles and Ulrike Standke, 3 vols (Munich: K. G. Saur, 2003), 2, p. 736, 06607, 1805, Kupfertafel H. 11. T. 33, Figure 15.

Unknown photographer. Picture of the Dutch actress Maria Johanna Kleine-Gartman (Jelgerhuis's granddaughter) as Medea, in Benjamin Hunningher, *Een eeuw Nederlands toneel, met 167 illustraties* (Amsterdam: Querido, 1949).

Acknowledgements

Firstly, let me thank Prof. dr. Henk Borgdorff, my promotor Prof. dr. Marcel Cobussen and my supervisors Dr. Jed Wentz and Dr. Terry Robinson, for their questions, their encouragement, and their time, and Dr. Rosalien van der Poel for making things possible. My heartfelt thanks to Jed Wentz are due on many levels, including his faith in my work, his generosity, and words of wisdom. The inspiring events and the summer Academies he organized at the Academy of Creative and Performing Arts, Leiden University, enabled me to perform, teach, present my findings on Jelgerhuis, and to learn from others. My gratitude is extended to Dr. Terry Robinson for her invaluable-feedback, not only with the chapters of this dissertation, but also with editing my published articles, especially the first one.

A larger team stood by my side during these years, helping me with different aspects of the research. I am most profoundly thankful and indebted to Dr. Julia Muller-van Santen and Frans Muller who have provided me with their books, knowledge, experience, and guidance. Juul edited my entire first draft and helped me with the challenging task of translating Jelgerhuis. Jurriaan Grootes and Cecilia Oomes too, spontaneously and generously gifted books that were useful for my studies. I want to thank all Postscript and DHAC members for their participation and/or insight on my experiments, and in particular João Luís Paixão, Andreas Gilger, and Jed Wentz, for their contribution to the Second Case Study's staging project. A special word of thanks goes out to Anne Smith, who so generously advised me and helped me toward achieving my goals while working on the attitudes and *Proserpina*. My warm thanks to fellow students Emma Williams, Tamar Hestrin Grader, Eduardo Gaspar Polo Baader, Irina Marinaş, and João Carlos Santos — for their readiness to exchange ideas and doubts, and also for the comfort of studying in their good company. I also want to acknowledge and thank my first teacher Margit Legler, and my students throughout the years from whom I have learned so much, for their enthusiasm, trust, and creativity.

I owe sincere and grateful thanks to Xavier Vandamme, who gave me the opportunity to co-curate the exhibition 'Let's Act' with Jed Wentz and Nora Leijen, and to perform *Proserpina* at the Festival Oude Muziek Utrecht 2021. I also want to thank Jed Wentz, Erik Viskil and Rosalien van der Poel for organizing the Overacting Festival, which included my *Proserpina* performance at the Leidse Schouwburg in 2022.

The following archives and organizations have provided me with most images and with information on Jelgerhuis and his contemporaries essential to this study: the theatre collection of the Allard Pierson, the Amsterdam Municipal Archives, the Bibliotheek Koninklijk Conservatorium Antwerpen, the Bakkehuset Museum and the Klassik Stiftung Weimar.

I am immensely grateful to my parents, my family, and my friends for giving me their support and for respecting my absences, and to Daniel, for his patience, for reading and correcting my first paragraphs, and for cheering me on. Finally, I deeply thank Dr. Anton Vos, the surgeon without whom I could not have carried out this study. There are many more I feel indebted to, for sharing their inspiration knowledge and expertise, for their patience and kindness.